

VASA UNIVERSITET

Enheten för marknadsföring och kommunikation

Susanna Elenius

Språkväxlingen och dess litterära funktioner i romanerna *Gräset är mörkare på andra sidan* och *Onda boken* av Kaj Korkea-aho

Avhandling pro gradu i modersmålet svenska

Vasa 2018

INNEHÅLL	
TABELLER	2
FIGURER	2
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	6
1.2 Material	8
1.3 Metod	10
1.4 Tidigare forskning	13
2 KAJ KORKEA-AHO OCH HANS FÖRFATTARSKAP	16
2.1 Författaren Kaj Korkea-aho	16
2.2 Korkea-ahos författarskap	17
2.2.1 Gräset är mörkare på andra sidan	17
2.2.2 Onda boken	17
2.3 Mottagande, genre och position på det litterära fältet	18
3 FLERSPRÅKIGHET OCH SPRÅKLIGA MINORITETER	21
3.1 Finlandssvensk litteratur – minoritetslitteratur eller mindre litteratur?	21
3.2 Modersmål som markör för språklig identitet och grupptillhörighet	22
4 SPRÅKVÄXLING I SKÖNLITTERATUR	25
4.1 Den litterära flerspråkighetens historia – en översikt	25
4.2 Att analysera språkväxling i skönlitteratur	26
4.2.1 Haapamäkis och Erikssons modell	26
4.2.2 Språkväxlingens litterära funktioner	31

5 SPRÅKVÄXLING I KAJ KORKEA-AHOS ROMANER	34
5.1 Språkväxling i Gräset är mörkare på andra sidan	34
5.1.1 Språkväxlingens form, frekvens och markering i Gräset är mörkare på andra sidan	34
5.1.2 Kommunikativ kontext i Gräset är mörkare på andra sidan	40
5.1.3 Språkväxlingens litterära funktion i Gräset är mörkare på andra sidan	45
5.2 Språkväxling i Onda boken	51
5.2.1 Språkväxlingens form, frekvens och markering i Onda boken	51
5.2.2 Kommunikativ kontext i Onda boken	55
5.2.3 Språkväxlingens litterära funktion i Onda boken	56
6 SLUTDISKUSSION	64
LITTERATUR	67
BILAGA. Intervjufrågor till Kaj Korkea-aho	73
TABELLER	
Tabell 1. Språk- och varietetsfördelning i Gräset är mörkare på andra sidan	35
Tabell 2. Språk- och varietetsfördelning i Onda boken	52
FIGURER	
Figur 1. Haapamäkis och Erikssons (2017) förslag till modell för analys av litterär flerspråkighet	27
Figur 2. Erikssons och Haapamäkis (2011) förslag till modell för analys av litterär flerspråkighet	28
Figur 3. Landqvists och Björklunds (2014) förslag till analysmodell av kontextuella faktorer	29

VASA UNIVERSITET**Enheten för marknadsföring och kommunikation**

Författare:	Susanna Elenius
Avhandling pro gradu:	Språkväxlingen och dess litterära funktioner i romanerna <i>Gräset är mörkare på andra sidan</i> och <i>Onda boken</i> av Kaj Korkea-aho
Examen:	Filosofie magister
Ämne:	Modersmålet svenska
Årtal:	2018
Handledare:	Harry Lönnroth

SAMMANFATTNING:

Syftet med den här avhandlingen är att undersöka inslagen av språkväxling och vilka litterära funktioner de har i författaren Kaj Korkea-ahos romaner *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012) och *Onda boken* (2015). Språkväxling omfattar här inslag på andra språk och varieteter men också lånord.

Romanerna innehåller 121 manifesta språkväxlingssekvenser på 426 sidor respektive 139 manifesta språkväxlingssekvenser på 303 sidor. I min analys har jag använt mig av Haapamäkis och Erikssons modell för analys av litterär flerspråkighet som redogör för sambandet mellan språkväxlingens form, funktion och kommunikativa kontext. Kontexten presenterar jag med hjälp av en e-postintervju med författaren. För att analysera språkväxlingens litterära funktioner har jag tagit hjälp av Tidigs indelning i inomtextliga funktioner, som består av stilistiska, narrativa och tematiska funktioner, respektive kontextuella funktioner.

Min undersökning visar att språkväxlingen sällan markeras typografisk, medan den översätts ibland men inte konsekvent. Undersökningen visar också att författaren är språkligt medveten och använder språkväxlingsstrategier med eftertanke, medan såväl förlag som recensenter har fäst väldigt lite uppmärksamhet vid språkväxlingen.

Språkväxlingens funktion i romanerna är inte bara att generera illusionen av ett verkligt språkbruk, utan också att bland annat skapa humor och bidra till karaktärsgestaltning. Främst fungerar den som gruppmarkör, och är både en del av ungdomsspråket och markerar socioekonomisk status. Dessutom fyller flerspråkigheten kontextuella eller politiska funktioner genom att kommentera minoritetsfrågor och maktförhållanden. Resultaten är dock inte generaliserbara på grund av att materialet inte omfattar mer än en författare, men speglar språkval och språkattityder i ett minoritetssamhälle och visar exempel på en del av de mer okända funktioner språkväxling kan ha i skönlitteratur.

NYCKELORD: språkväxling, flerspråkighet, minoritetslitteratur, Kaj Korkea-aho, litterär funktion

1 INLEDNING

På både individuell och samhällelig nivå har enspråkighet sedan länge betraktats som något av en norm, medan två- eller flerspråkighet har setts som en form av halvspråkighet och förknippats med bristfälliga språkkunskaper. Tanken på att människorna förenas av ett gemensamt urspråk är en idé som länge genomsyrat språkvetenskapen i västvärlden och upprepar Bibelns myt om Babels torn, där människornas övermod straffas med att deras gemensamma språk delas upp i olika tungomål och att de inte längre kan förstå varandra. (Tidigs 2014: 13)

I själva verket är flerspråkighet vardag för majoriteten av människorna världen över (Edwards 2002: 1). Att man växlar från ett språk till ett annat förknippas i första hand med talspråk, trots att flerspråkighetsstrategier också har använts som en litterär resurs av författare i långa tider (Eriksson & Haapamäki 2011: 43). Flerspråkigheten i litteraturen syns både i tematiken och i det litterära språket (Tidigs 2014: 15).

Också i Finland hör flerspråkighet till vardagen. Här samsas två officiella nationalspråk, finskan och svenskan, med en rad minoritetsspråk, dialekter, invandrarspråk och vår tids högstatusspråk och lingua franca engelskan. I minoritetskulturer, såsom den finlandssvenska, är det vanligt att flerspråkighet syns i litteraturen, exempelvis genom förekomst av språkväxling (Eriksson & Haapamäki 2011: 43).

Litterära flerspråkighetsstrategier fyller alltid olika funktioner, även om de funktioner läsaren i sin tolkning skapar inte alltid sammanfaller med de funktioner författaren avsett (Eriksson & Haapamäki 2011: 49). Att författare låter flerspråkighet synas i sina verk har allmänt setts som ett försök till att återge autentiska flerspråkiga miljöer eller skapa en autentisk dialog, men till exempel Julia Tidigs (2014) visar att språkväxlingen även har andra funktioner, på både stilistisk, narrativ, tematisk och politisk nivå.

I den här avhandlingen kommer jag att undersöka språkväxlingen och dess litterära funktioner i den finlandssvenske författaren Kaj Korkea-ahos romaner. Jag har valt att undersöka det här ämnet eftersom språkväxling i litteratur och i synnerhet dess funktion

är ett intressant och ännu ett relativt outforskat fenomen, vilket är ganska anmärkningsvärt eftersom en stor del av all skriven text faktiskt innehåller flerspråkiga drag (Sebba 2012: 1–2). Korkea-aho är också en ung, hyllad och samtida författare och jag anser att den moderna och aktuella prosan kan säga något också om hur det språkliga läget, och attityderna till det, ser ut i vårt verkliga samhälle i dag. Det är också i det närmaste oundvikligt att komma i takt med flerspråkig text, vilket motiverar undersökningar i hur, varför och vad den litterära flerspråkigheten påverkar och åstadkommer.

1.1 Syfte

Syftet med min avhandling pro gradu är att undersöka inslag av språkväxling i två finlandssvenska romaner, *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012) och *Onda boken* (2015) av författaren Kaj Korkea-aho, och vilka litterära funktioner språkväxlingen har i romanerna.

I denna studie undersöker jag, i enlighet med Haapamäkis och Erikssons (2017) modell (se även Eriksson & Haapamäki 2011), vilka andra språk och varieteter än huvudspråket svenska som förekommer i materialet, hur frekvent språkväxlingen förekommer och hur den markerats. Störst vikt lägger jag dock vid vilken funktion språkväxlingen har, det vill säga vilka effekter den har på det stilistiska, narrativa, tematiska och politiska planet och vilken funktion helheten fyller utgående från kontexten (jfr Tidigs 2014).

Med *språkväxling* avser jag här inslag på andra språk eller andra varieteter än huvudspråket i verken jag undersöker (jfr Landqvist & Björklund 2014: 122). *Litterär flerspråkighet* och *flerspråkig litteratur* kan syfta till bland annat litteratur som uppkommit i flerspråkiga samhällen, litteratur skriven av en flerspråkig författare och slutligen flerspråkiga texter. Det jag undersöker här är den konkreta flerspråkiga texten, men jag måste i min analys även ta hänsyn till samhällets och författarens flerspråkighet för att kunna undersöka kontexten som i sin tur har betydelse för funktionen (Landqvist & Björklund 2014: 125; Tidigs 2014: 22).

Fenomenet när flera språk förekommer inom en text har kallats både *språkväxling* och *kodväxling*, och skillnaden mellan språkväxling och kodväxling respektive *lån* är inte heller helt tydlig. Som Björklund (2016: 18–19) konstaterar skulle det underlätta om definitionen på begrepp som språkväxling eller kodväxling var mer entydig. I min analys väljer jag i likhet med bland annat Landqvist (2012) och Tidigs (2014) att tala om språkväxling som beteckning för inslag av flera språk i en text vilket inte heller utesluter *lånord* eller varieteter som *dialekter* och *slangspråk*. Tidigs (2014: 49) påpekar att skillnaden mellan lån och språkväxling inte är relevant när man undersöker de litterära funktioner dessa kan ha.

I likhet med Eriksson och Haapamäki (2011: 45) åtskiljer jag alltså inte lån, språkväxling och kodväxling utan låter termen språkväxling inbegripa alla dessa. Liksom Tidigs (2014: 49) betraktar jag dock inte lånord ”som är väletablerade, tydligt integrerade och inte på något sätt främmandegjorda i texten” som flerspråkighet. En betydande del av svenskans ordförråd består av ord som inlånats från bland annat tyska, franska och engelska, men som är så väletablerade och självklara inslag i det svenska språket sedan en lång tid tillbaka att de inte kan betraktas som språkväxling, så som *arbete* och *tröja* från lågtyskan (Edlund & Hene 1996: 27, 60–66).

Eriksson och Haapamäki (2011) tar i sin ursprungliga modell inte hänsyn till *varietetsväxling* men konstaterar ändå att det är fråga om ett likartat fenomen, och likställer varietetsväxling med språkväxling i sin något reviderade modell för analys av litterär språkväxling (Haapamäki & Eriksson 2017). Med *varietet* avser jag här dialekter eller andra former av språk som inte utgör standardspråk eller politiskt erkända språk (Tidigs 2014: 53). I mitt material är även varietetsväxlingen av intresse eftersom gränserna mellan officiella språk och dialekter i allmänhet är politiska – ur en språkvetenskaplig synvinkel är gränsdragningen sällan lika självklar eller ens nödvändig (Einarsson 2004: 27–31). Därför betraktar jag också varietetsväxling som en form av språkväxling. Som till exempel Tidigs (2014: 54) konstaterar har också inslag av olika varieteter i litteratur både estetiska och politiska effekter.

I många fall kan gränsdragningen mellan varieteter som dialekter och standardspråk vara svår att avgöra. Böckerna i min studie innehåller en del talspråkliga drag och dialog som ska efterlikna talspråk, och skillnaden mellan vad som är standardsvenska och dialekt framkommer inte alltid helt tydligt. Talspråklig stavning som i exempel 1 nedan väljer jag i min undersökning ändå att tolka som standardsvenska, och exemplet har därför inte excerperats som språkväxling.

(1) ”... ja, att ingen sku märka det.” (Korkea-aho 2012: 20)

I exemplet är ordet *skulle* skrivet såsom man i finlandssvenskt talspråk ofta uttalar det, *sku* (min kursivering). Sådana ord och uttryck har jag i min undersökning valt att inte excerpera eftersom inget i ordvalet eller grammatiken antyder att det är fråga om ett annat språk eller en dialekt, utan bara ett sätt att åtskilja dialog från relation och tydliggöra att karaktärerna talar talspråkligt, men fortfarande med en standardsvenska utan till exempel någon regional anknytning.

Min arbetshypotes är att romanerna innehåller språkväxling på både finska, engelska och dialekt för att återspegla en finlandssvensk verklighet. Eftersom *Gräset är mörkare på andra sidan* till stor del utspelar sig i Österbotten och karaktärerna är österbottningar förmodar jag att det förekommer språkväxling på österbottnisk dialekt i romanen, medan man kan anta att finskan syns i högre grad i *Onda boken*, som utspelar sig i Åbo där finska är majoritetsspråk. Språkväxling på engelska förväntar jag mig eftersom eftersom det är ett högprestigespråk i synnerhet bland ungdomar och en viktig del av ungdomskulturen, och karaktärerna i Korkea-ahos romaner är tämligen unga vuxna (Kotsinas 2003: 259). Därmed förmodar jag att språkväxlingens funktion delvis är att återge en språklig verklighet, men också att den har en förmåga att bidra med andra, ofta mer förbisedda, effekter i litteraturen.

1.2 Material

Mitt material består av de två romaner som i skrivande stund bortsett från en ungdomsroman utgiven tillsammans med en annan författare är den finlandssvenske författaren Kaj Korkea-ahos senaste, nämligen *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012) och *Onda boken* (2015). Författaren och böckerna presenteras närmare i kapitel 2.

Gräset är mörkare på andra sidan omfattar totalt 426 sidor medan *Onda boken* omfattar 303 sidor. Jag har analyserat både den så kallade *manifesta* språkväxlingen, det vill säga de sekvenser skrivna på ett annat språk än svenska som förekommer i romanerna, och den så kallade *latenta* språkväxlingen, det vill säga de metaspråkliga kommentarer och andra ledtrådar som avslöjar att romanen utspelar sig i en flerspråkig miljö även om andra språk inte explicit används i texten. Därtill har jag analyserat verkens *kontext*, vilket innebär att jag också tagit i beaktande till exempel recensioner och författarintervjuer.

I *Gräset är mörkare på andra sidan* förekommer totalt 121 manifesta sekvenser på andra språk och dialekter. I *Onda boken* förekommer 139 språkväxlingssekvenser. Båda böckerna innehåller också latent språkväxling, som jag diskuterar men inte på samma vis räknar, eftersom den bidrar till den kvalitativa analysen och eftersom jag i likhet med Landqvist och Tingsell (2016: 50) ser den latenta språkväxlingen främst som kontextuella ledtrådar.

Att jag valt att undersöka enbart Korkea-ahos två senaste romaner beror delvis på undersökningens något begränsade omfattning, och delvis på att debutromanen *Se till mig som liten är* (2009) innehåller väldigt få exempel på språkväxling, speciellt manifest sådan. Jag anser också att det är nödvändigt att använda ett så aktuellt material som möjligt för att över huvud taget kunna dra paralleller mellan romanens språkliga miljöer och verklighetens eftersom språket är synnerligen föränderligt.

Min undersökning kompletteras också av en e-postintervju med författaren (se bilaga) för att få en mer mångsidig bild av materialet, och i synnerhet en större förståelse för den kommunikativa kontexten och det Haapamäki och Eriksson (2017: 162) kallar

produktion och förmedling. Intervjuszvaren används också för att diskutera språkväxlingens litterära funktion och vilken funktion författaren själv har avsett. Intervjun presenteras närmare i följande avsnitt.

1.3 Metod

Som metod för min undersökning använder jag kvalitativ närläsning. Jag läser själv romanerna och exciperar inslagen av språkväxling, för att därefter analysera dem och diskutera deras funktioner utgående från kategorier som jag illustrerar med hjälp av exempel ur materialet. Även om min undersökning huvudsakligen är av det kvalitativa slaget innehåller den ändå kvantitativa drag, eftersom jag räknar antalet manifesta språkväxlingssekvenser för att ta reda på hur frekvent de förekommer (Ejvegård 1993: 34f). Kvantitativa data är nödvändig bland annat för att kunna göra en jämförelse mellan de två olika romanerna i studien (Ejvegård 1993: 39f).

Jag utgår från Haapamäkis och Erikssons (2017) modell (se även Eriksson och Haapamäki 2011 för den ursprungliga versionen av modellen) för att analysera litterär flerspråkighet i min undersökning. Haapamäki och Eriksson (2017) fokuserar i sin analysmodell dels på den kommunikativa kontexten, som består av produktion och förmedling respektive reception och bearbetning, dels på textens form, innehåll och funktioner samt språkväxlingens form och funktioner. Modellen presenteras mer utförligt i avsnitt 4.2.1. Av praktiska skäl är det motiverat att utgå från en modell vid analys av detta slag, och Haapamäkis och Erikssons (2017) modell är en av få som finns tillgängliga i skrivande stund.

Den ursprungliga versionen av modellen (Eriksson & Haapamäki 2011) har kritiserats av bland annat Landqvist (2012) samt Landqvist och Björklund (2014), och jag kommer i min analys även att ta viss hänsyn till Landqvists och Björklunds (2014) och Landqvists och Tingsells (2016) vidareutveckling av modellens kontextuella komponenter.

För att kunna analysera språkväxlingens litterära funktion anser jag det motiverat att komplettera modellen något, och stödjer mig här på Tidigs (2014) litteraturvetenskapliga doktorsavhandling *Att skriva sig över språkgränserna – Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa* och de möjliga effekter eller funktioner hon anser att språkväxlingen kan ha i ett litterärt verk. Möjliga funktioner presenteras närmare i avsnitt 4.2.2. Eriksson och Haapamäki (2011: 51) påpekar även själva att man inom språkvetenskapen ofta inte diskuterar språkväxlingens litterära funktion i tillräckligt stor utsträckning. Min undersökning är av det språkvetenskapliga slaget medan Tidigs (2014) perspektiv är litteraturvetenskapligt, men att närma sig ämnet från olika synvinklar genom tvärvetenskaplighet kan ge en mer mångsidig förståelse av språkväxlingen.

Jag kommer inte att kategorisera inslagen av språkväxling enligt funktion eftersom det inte är motiverat eller ens möjligt att placera dem i kategorier med tanke på att det inte finns något entydigt svar på vilken funktion de har (Eriksson & Haapamäki 2011: 49), men jag kommer att diskutera kategorierna som presenteras utförligare i avsnitt 4.2.2 utgående från exempel ur materialet och skapar vid behov fler kategorier. Så till vida är min undersökning också materialstyrd.

En eventuell kategorisering försvåras ytterligare av att en språkväxlingssekvens kan fylla flera olika funktioner – eller kanske inte ha någon funktion alls, även om till exempel Haapamäki och Eriksson (2017: 164) påstår att språkväxling alltid har en funktion. Funktionen kan åtminstone vara oavsiktlig från författarens håll, och den funktion läsaren tolkar in överensstämmer inte alltid med den avsedda (Landqvist 2012: 219).

Även om min undersökning är språkvetenskaplig är en tvärvetenskaplig diskussion nödvändig för att få en mer nyanserad bild av resultaten. Som bland annat Gardner-Chloros och Weston (2015: 184) påpekar har man inom språkvetenskapen oftast förbisett litteraturen när man undersökt språkväxling, medan man inom litteraturvetenskap förbisett flerspråkighet.

Också Eriksson och Haapamäki (2011: 43, 51) konstaterar i sin artikel att de litteraturvetenskapliga analysmetoder som funnits tillgängliga har saknat systematik, och att en tvärvetenskaplig kombination av litteraturvetenskapliga och språkvetenskapliga metoder är lönsam.

För att kunna avgöra när det förekommer ett annat språk än svenska eller en annan varietet än standardsvenska i litteraturen har jag först och främst förlitat mig på min egen förmåga att kunna skilja mellan olika språk och vid behov använt mig av SAOL 14 (2015), för att avgöra huruvida ett ord är etablerat i svenskan. Språkväxlingssekvenserna kan bestå av såväl enstaka ord som längre sekvenser på andra språk. Dessa två ytterligheter illustreras av exempel 2 och 3 här nedan ur *Onda boken* (2015). Om inget annat anges är all typografisk markering i exemplen Korkea-ahos egen.

- (2) ”Din mamma är här”, fortsatte Redas. ”Tycker du inte det tyder på att hon är *fine* med dig?” (Korkea-aho 2012: 420)
- (3) ”Ei sun kannata röökii vetää hei, se pilaa sun ihon!”
 ”Haista vittu saatana, sul on koko aski täys...”
 ”Saattaa olla, mitä sitte?”
 ”Vittuiletsä mulle perkele, pihi paska viel vittuilet...”
 (Korkea-aho 2015: 99)

I exempel 2 innehåller repliken ett enda ord på engelska, adjektivet *fine*, det vill säga *okej* eller *bra*. Resten av repliken och diskussionen den ingår i försiggår på svenska. I exempel 3 däremot pågår hela replikutbytet mellan två karaktärer på finska.

Namn på personer eller varumärken och företag med utländsk klang har jag inte excerperat som manifesta språkväxlingssekvenser. Varumärken som *Macbook* och *Word* har enligt denna princip inte excerperats. Förvisso kan både varumärken och personnamn fungera som kontextuella ledtrådar, men man bör också ha i åtanke att till exempel samma personnamn kan förekomma i flera olika språk och dessutom kan exempelvis en svenskspråkig i Finland ha ett finskt namn och vice versa.

För att ytterligare fördjupa bilden av författarens språkkunskaper gör jag en e-postintervju med honom. En asynkron intervju verkställd genom e-post möjliggör inte bara att man överskrider både tid och rum i intervjusituationen, utan är också fördelaktig genom att den kan ge mer djupgående, kompakta och strukturerade svar (Ratislovová & Ratislav 2014: 453–454).

Författarens egen uppfattning om sina språkkunskaper är av vikt i synnerhet för analysen av den kommunikativa kontexten, som i sin tur är en av komponenterna som avgör funktionen. Jag använder en strukturerad intervju med intervjufrågor som jag färdigt formulerat (se bilaga). Jag uppmanade också Korkea-aho att vid behov tillägga sådant som behövdes utöver frågorna, och berättade kort om mitt forskningsområde för att göra min undersökning så transparent som möjlig och för att författaren skulle kunna besvara frågorna så gott det går. Frågorna berör författarens egna språkkunskaper, hans språkliga strategier i skrivandet, läsarnas respons och förlagets förhållningssätt till flerspråkiga drag. Intervjusvaren används i analyskapitlet för att diskutera exempel och för att analysera kontexten.

1.4 Tidigare forskning

Inom språkvetenskapen har man ofta undersökt flerspråkighet och språkväxling som ett talspråkligt fenomen (Eriksson & Haapamäki 2011: 43). Under de senaste åren har man dock även börjat intressera sig för språkväxling som litterärt fenomen. Studier inom området litterär flerspråkighet har gjorts på språkvetenskapligt håll, men också inom litteraturvetenskapen (se t.ex. Tidigs 2014).

Först under 2010-talet har det börjat produceras böcker som i sin helhet fokuserar på språkväxling i skönlitteratur. Ett exempel är den tvåspråkiga antologin *Både och, sekä että: om flerspråkighet – monikielisyydestä* (red. Grönstrand & Malmio 2011). I den undersöker till exempel Kristina Malmio (2011) flerspråkighet i några finlandssvenska romaner på 1990- och 2000-talen. Heidi Grönstrand ledde också forskningsprojektet *Litteraturens flerspråkighet i dagens Finland* 2014–2016. I projektet ingick också bland

annat litteratur- och kulturforskaren Olli Löytty, som har undersökt representation av annorlundaskap och kulturmöten. I sitt projekt ”Ethnic characters, strange settings and transnational crossings in Finnish literature” (2011–2013) forskade han i bland annat migrationslitteratur. (Litteraturens flerspråkighet i dagens Finland 2018)

Språkväxlingens funktion i litteraturen är däremot ännu ett relativt outforskat område. Julia Tidigs (2014) har i sin litteraturvetenskapliga doktorsavhandling undersökt flerspråkigheten i romaner av Elmer Diktonius och Johan Jacob (Jac.) Ahrenberg. Tidigs undersöker språkväxlingens stilistiska och politiska effekter i prosan, och för fram nya teoretiska referensramar för analys av skönlitterär språkväxling.

Harry Lönnroth (2009) undersöker i verket *Svenskt i Tammerfors* språkväxling i Carola Sandbackas historiska romaner och intervjuar dessutom finlandssvenskar i Tammerfors för att beskriva språkmöten och språklig identitet i staden. I sin undersökning presenterar Lönnroth alla inslag på finska i romanen och diskuterar kontexten. (Lönnroth 2009: 36f)

Redan 1989 undersökte Pirkko Lilius språkmöten i finlandssvensk litteratur. I sin artikel fokuserar Lilius på språkval i relation och dialog och konstaterar bland annat att finländska författare alltid är tvungna att ta ställning till samhällets tvåspråkighet.

Hans Landqvist (2012) har undersökt litterär flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur. Landqvist undersöker språket i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax* där huvudspråket är svenska med inslag av meänkieli.

Fram till år 2017 bedrevs också forskningsprojektet SVIT, *Språkvariation i text*, vid Vasa universitet som intresserade sig för flerspråkighet och språkväxling i text, främst i skönlitteratur, med hjälp av en kombination av språkvetenskapliga och litteraturvetenskapliga metoder (Vasa universitet 2018). Det första svenskspråkiga samlingsverket om flerspråkighet i litteratur, *Språkmöten i skönlitteratur – perspektiv på litterär flerspråkighet* (red. Björklund & Lönnroth 2016) har tagits fram vid Vasa

universitet. Verket består att ett antal vetenskapliga artiklar som uppmärksammar den litterära flerspråkigheten ur olika synvinklar.

2 KAJ KORKEA-AHO OCH HANS FÖRFATTARSKAP

I det här kapitlet presenteras författaren Kaj Korkea-aho och hans arbete. I avsnitt 2.2.1 och 2.2.2 presenteras böckerna *Gräset är mörkare på andra sidan* och *Onda boken* som ligger till grund för den här studien, och i avsnitt 2.3 presenteras även böckernas mottagande, genre och position på det litterära fältet.

2.1 Författaren Kaj Korkea-aho

Kaj Korkea-aho är född 1983 i Esse i Pedersöre, Österbotten, och har studerat svenska och litteraturvetenskap vid Åbo Akademi. Han har arbetat som bland annat författare, komiker och kolumnist. Korkea-aho debuterade som författare år 2009 med romanen *Se till mig som liten är* på Söderströms förlag, och har sedan dess gett ut romanerna *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012) och *Onda boken* (2015) på Schildts & Söderströms förlag. Korkea-aho gjorde sig känd som den ena halvan i en humorduo tillsammans med Ted Forsström och tillsammans har de bland annat sysslat med radiosketcher.

Korkea-aho och Forsström har också gett ut *Pleppoboken* (2011) och belönades för sin humorskapande verksamhet med Svenska kulturfondens framtidspris 2012. (Schildts & Söderströms 2017) Korkea-ahos och Forsströms första bok i en ny ungdomsserie, *ZOO! #1: Virala genier*, utkom hösten 2017. (Förlaget 2018) Tillsammans gör de också podcasten *Ted & Kaj* sedan år 2015 (YLE 2018).

Korkea-ahos romaner är översatta till finska och *Onda boken* är översatt till flertalet språk, bland andra spanska, italienska, tyska, danska och holländska (Förlaget 2018). Både *Se till mig som liten är* och *Gräset är mörkare på andra sidan* är prisbelönta av Svenska litteratursällskapet i Finland, och *Se till mig som liten är* fick också ett hedersomnämmande i Söderströms romantävling våren 2008. *Gräset är mörkare på andra sidan* har även dramatiserats av Teater Viirus år 2012. (Norrena 2015). Tidskriften *Suomen Granta* utsåg Korkea-aho till en av de bästa unga författarna i Finland 2014. (Schildts & Söderströms 2017)

2.2 Kaj Korkea-ahos författarskap

I detta avsnitt presenteras romanerna i studien. I avsnitt 2.2.1 och 2.2.2 ges en kort översikt av handling och karaktärer i *Gräset är mörkare på andra sidan* respektive *Onda boken*.

2.2.1 Gräset är mörkare på andra sidan

Gräset är mörkare på andra sidan handlar om några barndomsvänner som återförenas i hembyn Gränby i Pedersöretrakten i Österbotten under en begravning. En ung kvinna, lågstadieläraren Sofie Lagergård, har omkommit i en bilolycka under något oklara omständigheter. De som kommer till begravningen är ett kompisgäng som kallar sig "sjakket".

Gruppen består av Sofies fästman Benjamin Fogde som bor i deras hus i Österbotten och precis som Sofie arbetar som lärare, Christoffer Björkmark som studerar folkloristik i Åbo och nyligen har förlovat sig med sin pojkvän Andreaz "Redas" Gyllendahl, Sofies bror Ludvig "Loke" Lagergård som arbetar på radio i Helsingfors, och ortens präst Simon Fredström som börjat tvivla på sitt yrke och sin tro. Christoffer skriver sin avhandling pro gradu om Raamt, ett kusligt österbottniskt väsende som tycks lura i skuggorna alltjämt under berättelsens gång. Skuggfiguren hemsökte trakten senast för årtal sedan, när den lilla flickan Sidrid Ask försvann i den österbottniska skogen. (Korkea-aho 2012)

2.2.2 Onda boken

Onda boken utspelar sig i Åbos studiekretsar och behandlar teman som litteraturens makt och psykisk ohälsa bland unga. En av huvudkaraktärerna, Mickel Backman, undervisar i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi. Under en av hans föreläsningar börjar en student, Pasi Maars, ställa frågor om en försvunnen ond bok som sägs bringa olycka över alla som läser den. Boken är en aldrig publicerad diktsamling skriven av

författaren Leander Granlund på 1920-talet, och sägs orsaka självmord hos dem som läser den. Några årtionden senare börjar en tysk utbytesstudent skriva en avhandling om diktsamlingen, men blir aldrig färdig. Backman försöker inte bara dölja sanningen om den onda boken och avhandlingen om den, han hemsöks också av den ödesdigra utgången av en tidigare kärleksaffär med en student.

Parallellt får läsaren följa en annan student och Pasi Maars vän, Calle Hollender, som har problem både med kärleken och med studieframgångarna och oroar sig för vännen Pasi som verkar lida av nedstämdhet. Själv tyngs han av ekonomiska bekymmer och ett förhållande som tagit slut, och kämpar envist med sin karriär som ståuppkomiker. (Korkea-aho 2015)

2.3 Mottagande, genre och position på det litterära fältet

Kaj Korkea-aho hör till en av de mest lästa svenskspråkiga författarna i dagens Finland. Sedan romandebuten 2009 har han nominerats till och tilldelats flera pris och utmärkelser och recensenterna har tagit emot böckerna väl. (Schildts & Söderströms 2017)

Korkea-ahos genre kan kallas ett slags psykologisk thriller med humoristiska drag (Dönsberg 2015; Ingström 2012: 18). Till exempel *YLE*-recensenten Anna Dönsberg (2015) menar att Korkea-aho ”rör sig mellan komik och mörk thriller med en imponerande lätthet”. Hans böcker har också kallats samtidsskildringar och generationsromaner (se t.ex. Majander 2015), och ett slags pussel- eller spänningsomaner med inslag av övernaturliga drag och mystik. Ett återkommande tema i Korkea-ahos böcker är den manliga vänskapen (Ylöstalo 2015). Ett par recensenter, däribland Dahlbäck (2015) i *Vasabladet*, uppmärksammar faktiskt bristen på kvinnliga karaktärer i böckerna.

Gräset är mörkare på andra sidan fick överlag positiva recensioner. *Hufvudstadsbladets* recensent Pia Ingström (2012: 18) kallar boken ”dovt rolig”, men menar att

Korkea-aho skriver lätt och ledigt, så det ibland blir alldeles för många ord – detaljbeskrivningar av konkret ditt och datt och inexakt dribblande som säkert hållit i gång skrivandet men kunde ha strukits i redigeringen. Å andra sidan finns här en rikedom av uttrycksfylla [sic] detaljer.

Otto Ekman (2012) i *Ny Tid* berömmar Korkea-ahos karaktärsskildringar i *Gräset är mörkare på andra sidan*, och menar att författaren skildrar självupplevda teman, som religion, homosexualitet och talsvårigheter, vilket ”märks tydligt i detta berörande och stundvis gastkramande drama”. Ekman lägger också märke till ”den klaustrofobiska stämningen” i romanens miljö, det lilla österbottniska samhället där alla tycks veta allt om varandra och rentav döma varandra.

Marit Lindqvist (2012) kallar i sin recension för *YLE* romanen en ”skickligt skiktad roman som i spänningromanens form och tilltal tar fasta på frågor om tro och tvivel, skuld och skam, förlust och försoning”. Hon jämför den också med dikten *bevakning* i Heidi von Wrights diktsamling *delta*.

Jenny Kajanus (2012) jämför i *Lysmasken*-recensionen Korkea-aho med Monika Fagerholm, och konstaterar att stämningen och tematiken hos de båda författarna innehåller gemensamma drag:

Med sina romaner om den amerikanska flickan och om Flatnäs gav Monika Fagerholm den finlandssvenska småstaden en otvetydig Twin Peaks-prägel. Skogen med sina ensamma stigar, mörka grantoppar och blänkande vatten. I centrum en död kvinnokropp, och omkring den småstadens alla udda och bisarra existenser...

Samma kusligt tryckande småstadsvibbar möter nu läsaren i Kaj Korkea-ahos thriller *Gräset är mörkare på andra sidan*.

Kajanus förvånas också över hur tabubelagt motivet med ”den homosexuella sonens återkomst till barndomshemmet på landsbygden och hans svårigheter att hävda sin nya

identitet inför de gamla och konservativa föräldrarna” är och konstaterar att samma tema också återfinns i Freja Rudels debut.

De mystiska inslagen till trots menar ändå recensenten Janne Wass (2015) i *Ny Tid* att Korkea-aho inte vill kallas ”skräckförfattare”, och hellre kallar *Onda boken* för en bok om litteratur. Bodil Lindfors (2016) kommenterar genren i sin recension för *Lysmasken*: ”En återkommande källa till förargelse gäller den trend inom finlandssvensk litteratur som vill få oss att skriva spänning, deckare, pusselromaner som tyngs ner av så mycket bråte att de får svårt att flyta av egen kraft.”

Både Wass (2015) och Majander (2015) jämför *Onda boken* med Umberto Ecos *Rosens namn* från 1980, där Aristoteles förbjudna bok om komedi spelar en viktig roll. Wass (2015) drar också paralleller mellan *Onda boken* och Juha Ruusuvuoris *Kaniikki Lupus* från 1993. Wass jämför honom dessutom med Stephen King liksom med John Ajvide Lindqvist. Även Pia Ingström (2015: 21) jämför Korkea-aho med den sistnämnda i sin recension i *Västra Nyland*. Ingström konstaterar vidare att Korkea-ahos dialog är träffsäker, men kritiserar irriterande prepositionsfel och felaktiga ordval. Utöver det här fäster inte recensenterna mycket uppmärksamhet vid Korkea-ahos språk, och när de väl gör det är det med beröm. Till exempel Bodil Lindfors (2016) anser att Korkea-aho ”kan det här med att skriva, flyhänt och med spänstiga språng mellan scener och rum”.

Överlag får *Onda boken* goda recensioner, men till exempel Nina Dahlbäck (2015) menar i *Vasabladet* att ”Kaj Korkea-ahos ’Onda boken’ är en roman man aldrig blir riktigt klok på”. Visserligen ”genialiskt underhållande” men också ”platt och klyschig”. Flera recensenter konstaterar att den inte var lika bra som sin(a) föregångare, men den får mycket beröm för blandningen av det mörka och humorn, till exempel av Hanna Ylöstalo (2015) i *Västra Nyland*. Ylöstalo lyfter också upp den tabubelagda relationen mellan karaktären Mickel och hans unga student och drar paralleller till den hetsiga debatt som uppstod kring Karl-Ove Knausgårdss roman *Ut ur världen* (2015).

3 FLERSPRÅKIGHET OCH SPRÅKLIGA MINORITETER

Länge har man betraktat språkväxling och språkblandning som tecken på bristfälliga språkkunskaper. Normen har varit enspråkighet, medan flerspråkighet har setts som ofördelaktigt, trots att flerspråkighet förekommer såväl på individnivå som på samhällelig nivå. Edwards (2002: 1) påpekar det paradoxala i att majoriteten av världens stater är officiellt enspråkiga trots att det talas omkring 5 000 språk fördelat på cirka 200 stater. I flerspråkiga samhällen är det ofrånkomligt att olika språk kommer i kontakt, vars möjliga konsekvenser omfattar bland annat språkväxling eller kodväxling, lån, språkdöd och pidginisering (Gardner-Chloros 2009: 4).

I det här kapitlet presenteras några perspektiv på vad som kännetecknar minoritetslitteratur och finlandssvensk litteratur, och hur språkval och språkstrategier kan signalera grupptillhörighet.

3.1 Finlandssvensk litteratur – minoritetslitteratur eller mindre litteratur?

Med *finlandssvensk litteratur* menar man i allmänhet litteratur som skrivits på svenska i Finland. Mazzarella (2002: 224) konstaterar emellertid att det inte finns ett så enkelt svar på vad finlandssvensk litteratur egentligen är. Själva begreppet *finlandssvensk* har inte använts i mer än omkring hundra år och till exempel de författare vi gärna betraktar som de största finlandssvenska författarna, såsom Runeberg och Topelius, betraktade således inte sig själva som finlandssvenskar. (Mazzarella 2002: 225f)

Trots att de svenskspråkiga i Finland är i klar minoritet, i dag cirka 290 000 personer som utgör 5,4 procent av befolkningen, har svenskan som minoritetsspråk en unik ställning i Finland vilket också avspeglas i den förhållandevis digra mängd skönlitteratur som ges ut på svenska i Finland. Enligt språklagen är både finska och svenska nationalspråk i Finland och alla medborgare har rätt att använda sitt modersmål i kontakt med myndigheter, och språken är därmed i teorin likställda – något som inte är en självklarhet i alla flerspråkiga samhällen. Som jämförelse kan också nämnas att

svenskan fick officiell ställning i Sverige först 2009 när landet fick sin första språklag. (Institutet för de inhemska språken 2016)

Som af Hällström-Reijonen (2012: 39) påpekar är det dock inte alltid språkpolitiken sammanfaller med den status och det värde språken har i verkligheten. Statusen eller prestige hos ett språk formas av talarnas egna attityder till det, men också av samhällets inställning till det (Einarsson 2004: 55). Sedan 1870-talet har det förekommit spänningar mellan språken i Finland, och med jämna mellanrum uppblussande debatter kring till exempel språkfrågor gällande skolor eller universitet. Men att språkdebatter förs i flerspråkiga samhällen är inte ovanligt. (Herberts 1991: 241, 251).

Med tanke på finlandssvenskans särställning är också den finlandssvenska litteraturen som minoritetslitteratur unik. Också i dag lever och frodas den finlandssvenska litteraturen (Forth 2016). Ett starkt institutionellt stöd i kombination med det svenska språkets långa historia och levande kultur i Finland skiljer finlandssvensk litteratur från annan minoritetslitteratur (Tidigs 2014: 31). Tidigs (2014: 29) nämner även den finlandssvenska litteraturen som ett exempel på *mindre litteratur* snarare än minoritetslitteratur: ”Mindre litteratur är inte den litteratur som skrivs på ett litet språk, utan snarare den som en minoritet åstadkommer i ett stort språk”.

3.2 Modersmål som markör för språklig identitet och grupptillhörighet

Modersmålet är en stor del av identiteten både för individen och för grupper, och är i synnerhet viktig för minoritetsgrupper i flerspråkiga kontexter (Einarsson 2004: 27, 38–39). Språket fungerar inte bara som uttryck och markör för identitet, utan också som ett identitetsskapande medel. Vår språkanvändning och våra språkval skapar alltså vår språkliga identitet – som tillsammans med bland annat våra nationella och etniska identiteter bidrar till helhetsbilden av identiteten. Också i den flerspråkiga litteraturen och minoritetslitteraturen används språket som ett identitetsskapande medel för att betona den kollektiva identiteten inom den språkliga gruppen. (Jonsson 2008)

Språket är liksom identiteten inte statiskt. Linde-Laursen (1991: 14–15) anser att man i stället för att betrakta nationell identitet som något som antingen är förankrat i individen eller i samhället måste betrakta identitet som en komplex, öppen och ständigt pågående process. Upplevelsen av jaget förändras nämligen under livets gång. Den kollektiva gruppidentiteten bygger på upplevelsen och erfarenheterna av den gemensamma situationen, men kan också ha en diskursiv karaktär, där gemenskapen inte direkt är upplevd utan snarare består av en föreställning om gemenskap. Nationell identitet är enligt Linde-Laursen (1991: 16) av den senare typen.

Skapandet av den språkliga identiteten hör också nära samman med markerande av grupptillhörighet. Språkliga drag kan signalera ålder, kön, status och social tillhörighet hos talaren och blir tydligare i situationer där hen vill eller behöver markera sin gruppidentitet. Språkets funktion kan i olika grupper vara att visa status eller ranking inom gruppen, men också att ta avstånd från andra grupper, såsom ungdomsgrupper kan ta avstånd från andra ungdomsgrupper eller från vuxna (Kotsinas 1994: 311–312). Olika språkgrupper följer olika normer, mer eller mindre osynliga, och man följer de normer som förknippas med den gemenskap man identifierar sig med eller vill identifiera sig med (Einarsson 2004: 35). För att kunna få en bild av sin egen identitet behöver man något att jämföra sig med, och därför utformas varieteter i kontrast till andra varieteter och språk (Edlund & Andersson 2012: 9).

Som Einarsson (2004: 39) konstaterar har människan ett behov av att både finna det man har gemensamt med andra, och samtidigt särskilja sig från andra. Till exempel påpekar Kotsinas (1994: 315) att ungdomars gruppidentitet inte enbart är beroende av familjens socioekonomiska bakgrund utan kan skapas också av kompiskretsens normer och attityder. Att tala samma språk gör att man automatiskt känner en gemenskap, i synnerhet när det språket är en minoritet i sammanhanget eller samhället (Einarsson 2004: 27).

Modersmålet ses i allmänhet som en viktig del av identiteten, men vad modersmål innebär är inte heller entydigt, vilket blir särskilt tydligt hos två- eller flerspråkiga individer. Kovero (2012: 22) påvisar till exempel att finländska barn som är uppväxta i

en tvåspråkig miljö ofta identifierar sig som finlandssvenska, medan de barn som gått i svenskspråkig skola men är uppväxta i finskspråkiga hem i större mån identifierar sig som tvåspråkiga. Oavsett hur de väljer att benämna sig själva, hävdar Einarsson (2004: 40) att människor som tillhör någon språklig minoritet i själva verket nästan alltid är tvåspråkiga.

Kovero (2012: 9) konstaterar att konstruerade termer som *finlandssvensk* och *Svenskfinland*, trots att de också kan förknippas med negativa egenskaper, åstadkommer en känsla av samhörighet och förknippas med en gemensam kulturell identitet. Mazzarella (2002: 225) menar att det var i slutet på 1800-talet det uppstod en finlandssvensk identitet, till följd av att de svenskspråkiga finländarna blev medvetna om sig själva och sitt språk – även om själva termen är en 1900-talsprodukt. Den finlandssvenska litteraturen spelade en viktig roll i skapandet av ”finlandssvenskheten” (Tidigs 2014: 92).

Språklig identitet tycks som sagt vara särskilt viktig i flerspråkiga miljöer. Edwards (2010: 31, 56, 60) framhåller att språket både har ett kommunikativt syfte och är identitetsbärande. Det har också ett betydande symboliskt värde. Edwards (2010: 30) menar också att alla minoritetsspråkgrupper och deras respektive identiteter har åtminstone en gemensam nämnare: de är alla ständigt utsatta för ett latent hot genom att de befinner sig i minoritet. En minoritetsgrupps fortlevnad kan inte försäkras bara genom officiell status eftersom makt och verklig status är viktigare än lagenliga rättigheter.

4 SPRÅKVÄXLING I SKÖNLITTERATUR

I det här kapitlet presenteras språkväxling som fenomen i skönlitteratur. Först ges en kort översikt över den litterära flerspråkighetens historia, och sedan presenterar jag olika metoder för att analysera litterär flerspråkighet, däribland de modeller som används i denna undersökning.

4.1 Den litterära flerspråkighetens historiska dimension – en översikt

Intresset för att forska i kodväxling tog fart först från och med sociolingvistikens uppkomst kring 1960-talet (Gardner-Chloros 2009: 9). Inom sociolingvistikens överlag fokuserar man främst på spontant uppkommet tal, vilket kan vara en av förklaringarna till varför man inom språkväxlingsforskning ägnat den litterära språkväxlingen så lite uppmärksamhet (Gardner-Chloros & Weston 2015: 183).

När man forskat i flerspråkighet och språkväxling har man alltså främst undersökt den muntliga språkväxlingen. Enligt Björklund (2016: 20) utgick man i tidiga studier från att språkväxlingens funktion var ett tecken på bristande språkkunskaper, vilket senare forskning har både kritiserat och motbevisat.

Trots att man först på senare tid har börjat forska också i språkväxling i litteratur, är det ändå inte fråga om ett nytt fenomen. Till exempel förekom flerspråkiga drag redan i medeltida texter (Sebba 2012: 1–3). Enligt Gardner-Chloros (2009: 4) kan kodväxling i skrift till och med ha varit lika vanligt som i tal tidigare i historien.

Att enspråkighet ändå har betraktats som ett ideal och en norm har klart framkommit i litteraturen. Malmio (2011: 293–294) menar att den finlandssvenska litteraturen under 1900-talet misslyckats med sin uppgift att återge en autentisk bild av verkligheten och av ett samhälle som de facto är flerspråkigt. Å andra sidan har till exempel Tidigs (2014) påvisat att flerspråkighet förekom i prosan redan i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius romaner. Malmio (2011: 294)

menar dock att det är först under de senaste årtiondena, med moderna författare som Lars Sund, Kjell Westö och Emma Juslin med flera, som flerspråkigheten verkligen har börjat synas i den finlandssvenska litteraturen.

4.2 Att analysera språkväxling i skönlitteratur

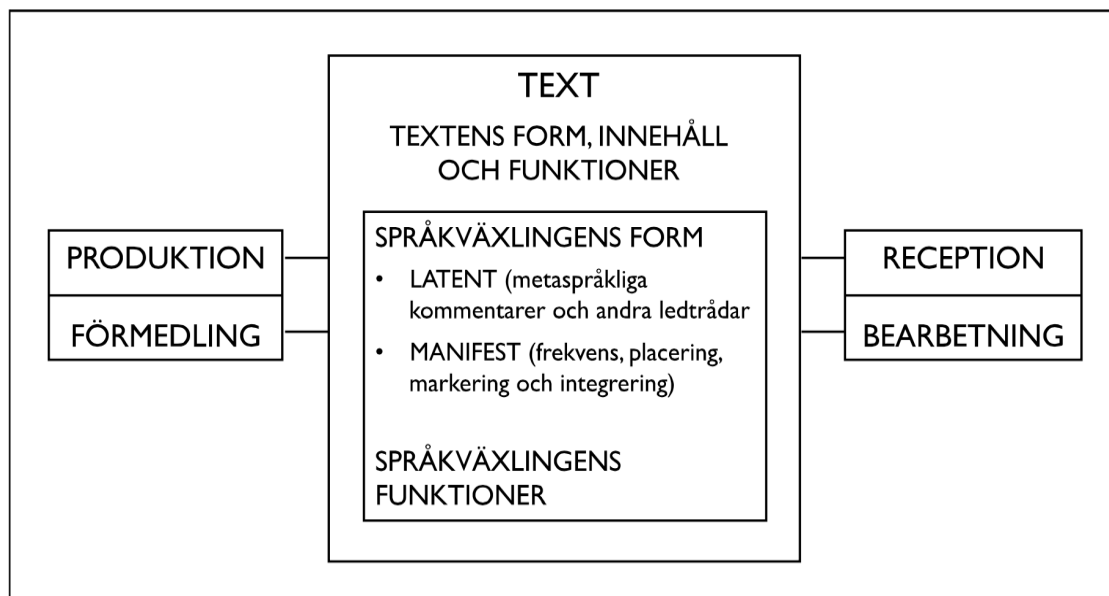
Ett flertal modeller för att analysera språkväxling har lagts fram, och några av dem har använts också för skönlitterär språkväxling. Bland de mest använda modellerna för att analysera språkväxling i tal finns till exempel Carol Myers-Scottons (1993) *Matrix Language Frame Model*, som också har applicerats på flerspråkighet i litteratur. Men som Penelope Gardner-Chloros och Daniel Weston (2015: 183) påpekar kan de modeller som finns för att analysera språkväxling i tal inte nödvändigtvis appliceras på litterär språkväxling.

Under 2010-talet har intresset för att forska i litterär flerspråkighet tagit fart vilket har genererat att också modeller specifikt anpassade för språkväxling i litteratur har tagits fram (Haapamäki & Eriksson 2017: 159–160). Till dem hör Eriksson och Haapamäkis (2011) modell, som använts i ett flertal arbeten under 2010-talet, och Haapamäkis och Erikssons (2017) uppdaterade modell. I följande avsnitt presenterar jag det förslag till analysmodell Haapamäki och Eriksson (2017) har lagt fram och som även ligger till grund för min analys i kapitel 5. I avsnitt 4.2.2 diskuteras möjliga funktioner språkväxlingen kan ha, och jag presenterar Tidigs (2014) funktioner som används för analysen av mitt material.

4.2.1 Haapamäkis och Erikssons modell

Haapamäki och Eriksson (2017) har i en artikel presenterat ett förslag till en analysmodell för litterär flerspråkighet som jag presenterar i detta avsnitt. Jag baserar analysen i denna undersökning på Haapamäkis och Erikssons modell, och en överblick av den presenteras i figur 1. Modellen är en något reviderad version av den första modell Eriksson och Haapamäki (2011) presenterade, vilken för tydlighetens skull

åskådliggörs i figur 2, och jag använder vid behov båda i min analys. Avsikten med Erikssons och Haapamäkis första modell var att klargöra sambandet och förhållandet mellan språkväxlingens kontext, form och funktion. Den reviderade modellen fyller samma funktion, och betonar än mer helhetsperspektivet och vikten av att ta i beaktande alla komponenter i den och sambandet mellan dem. Haapamäki och Eriksson (2017: 161) anser att de studier och examensarbeten som använt deras ursprungliga modell inte tagit helheten och sambandet mellan de olika komponenterna tillräckligt i beaktande, vilket troligen beror på att det inte finns vedertagna modeller för att analysera enskilda komponenter om det är det man främst ämnar göra.

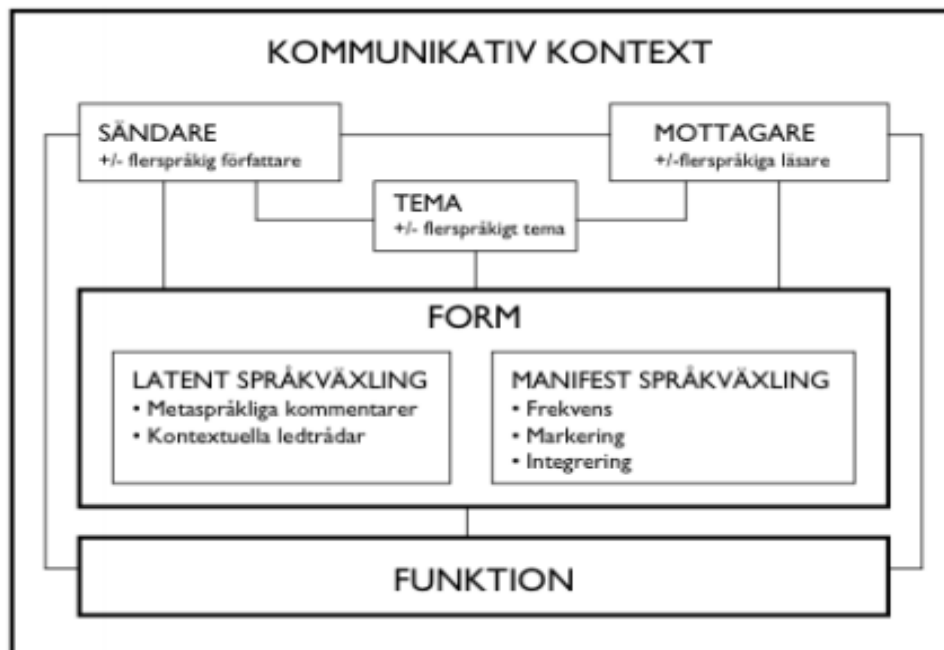

Figur 1. Haapamäkis och Erikssons (2017) förslag till modell för analys av litterär flerspråkighet

Den första delen av modellen som åskådliggörs i figur 1 är en komponent som består av *produktion* och *förmedling* (motsvarar komponenten *författare* i den gamla modellen). Hit hör verkets författare men också de kanaler som förmedlar texten till mottagarna. Den andra delen omfattar *reception* och *bearbetning* (motsvarar komponenten

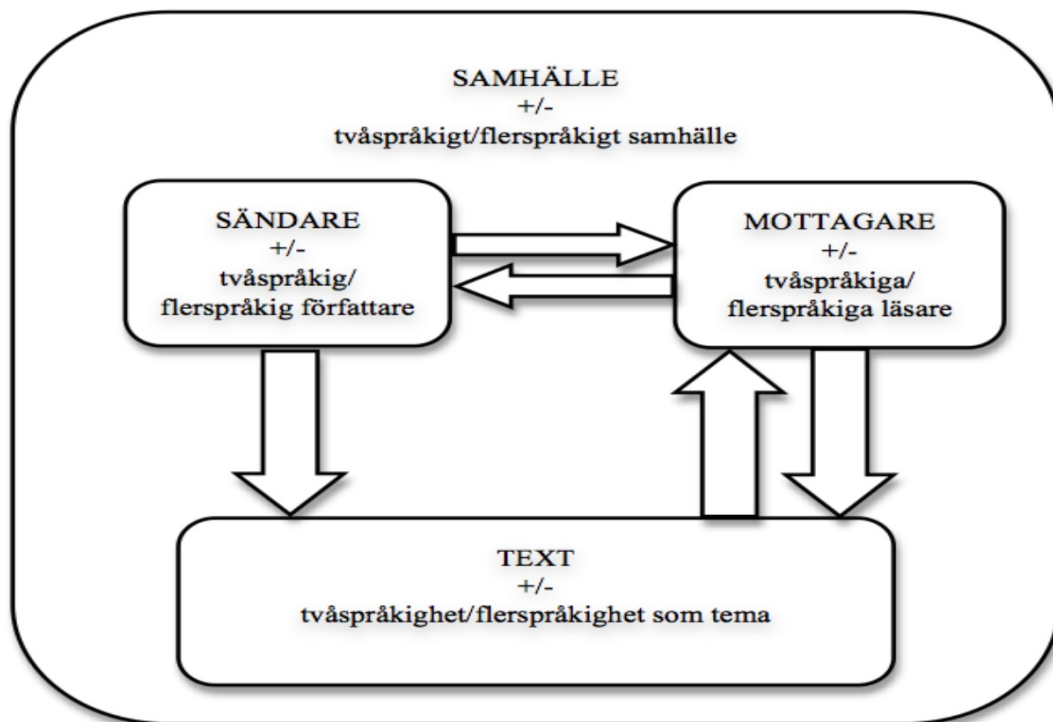
mottagare i den tidigare modellen). Reception avser de olika sätt mottagarna tar emot texterna medan bearbetning avser bland annat recensioner och andra reaktioner på texten. Dessa delar bildar tillsammans de kontextuella komponenterna. (Haapamäki & Eriksson 2017: 162)

Eriksson och Haapamäki (2011: 44) utvecklade sin modell genom att kombinera metoder för litteraturvetenskaplig forskning i flerspråkighet med språkvetenskapliga metoder. I modellen kombinerar författarna textens form och funktion med den kommunikativa kontexten, vilket åskådliggörs i grafisk form i modellen som finns illustrerad i figur 2. Som både Tidigs (2014: 22) samt Landqvist och Björklund (2014: 125) påpekar är nämligen den funktion den litterära flerspråkigheten har kontextrelaterad.

Figur 2. Eriksson och Haapamäkis (2011) förslag till modell för analys av litterär flerspråkighet

Den kommunikativa kontexten rör, som figur 2 åskådliggör, frågor om både författarens och läsarens potentiella flerspråkighet. Man tar även samhällets och den omgivande kulturens flerspråkighet i beaktande. Erikssons och Haapamäkis (2011) modell har kritiserats av bland annat Landqvist och Björklund (2014: 124), som menar att förståelsen av språkväxling i skönlitteratur kräver en mer ingående analys av de kontextuella komponenterna. För detta ändamål har Landqvist och Björklund (2014) utvecklat det förslag till analysmodell av kontextuella faktorer som åskådliggörs i figur 3. Haapamäki och Eriksson (2017) har i sin uppdaterade modell (figur 1) tagit fasta på kritiken om den kontextrelaterade komponenten och modifierat den, men kritiserar samtidigt Landqvists och Björklunds (2014) komponent *text* som mindre lyckad.

Figur 3. Landqvists och Björklunds (2014) förslag till analysmodell av kontextuella faktorer

Som figur 3 visar ingår sändare/författare (produktion) samt mottagare/läsare (reception) i Landqvists och Björklunds (2014) modell precis som i Haapamäkis och Erikssons (se figur 1 och 2). Den andra komponenten består av själva texten och dess närvaro eller frånvaro av temat flerspråkighet. Dessa komponenter tolkas inom ramarna för det omgivande samhället. Landqvist och Björklund betonar mötet mellan sändaren och mottagaren i den litterära texten men också på andra håll. Landqvist och Tingsell (2016) utvecklar även ytterligare Landqvist och Björklunds (2014) modell. De tar fasta på fyra komponenter som är väsentliga i analys av kontext:

samhället som omger det aktuella litterära verket och samhället som skildras i det litterära verket, *sändaren* med sin/a språkliga kompetens/er, *mottagarna* med sin/a språkliga kompetens/er samt *texten* med sitt tema/sina teman i relation till språkliga förhållanden. (Landqvist & Tingsell 2016: 42)

Textdelen är det centrala i Haapamäkis och Erikssons (2017) analysmodell. Modellen (figur 1) fokuserar på den litterära texten och dess form, och i den nyare versionen av modellen betonar den en skillnad mellan själva textens form, innehåll och funktion och språkväxlingens form och funktion. När det kommer till språkväxlingens form skiljer författarna på det de väljer att kalla *latent språkväxling* och *manifest språkväxling*.

Den manifesta språkväxlingen består av sekvenser skrivna på andra språk än huvudspråket i verket. I analysmodellen tar man i beaktande de manifesta språkväxlingssekvensernas frekvens, markering och integrering. Markeringen kan vidare förekomma i olika hög grad. Markeringen kan vara av typografisk art, såsom kursiv stil eller citattecken. I en starkare typ av markering kompletteras språkväxlingen med en metaspråklig kommentar eller översättning. I den allra starkaste typen av markering kombineras dessa olika typer av markering. Dess motsats består av sekvenser som inte alls markerats. (Eriksson & Haapamäki 2011: 46–47)

Den latent språkväxlingen omfattar hänvisningar till att andra språk eller varieteter talas i romanen, trots att texten är skriven på romanens huvudspråk. Till exempel olika kontextuella ledtrådar och metaspråkliga kommentarer visar att andra språk

förekommer. Enligt författarna är detta vanligare i romaner där flerspråkigheten inte direkt är ett tema i romanen. (Eriksson & Haapamäki 2011: 45–46).

Haapamäki och Eriksson (2017: 163) kallar faktiskt ”enstaka manifesta inslag på ett annat språk” för en form av latent språkväxling, men frågan vad *enstaka* inslag innebär besvaras inte. Om frekvensen då är hög eller låg förblir en subjektiv uppskattning. Landqvist och Tingsell (2016: 50) däremot ifrågasätter huruvida latent språkväxling faktiskt ens är en form av språkväxling. De föreslår att det i stället kunde vara motiverat att se den latent språkväxlingen som en del av den kommunikativa kontexten, närmare bestämt det samhälle som beskrivs i verket. Härmed skulle alltså endast manifest språkväxling vara den egentliga språkväxlingen.

Haapamäkis och Erikssons (2011) modell innefattar också en tolkning av språkväxlingens funktion, och författarna menar att litterär språkväxling alltid faktiskt har en sådan. Enligt dem är några av språkväxlingens viktigaste funktioner i litteraturen att återge ett autentiskt språk samt att markera gränsen mellan olika språk. (Eriksson & Haapamäki 2011: 49f) Därtill kan språkväxlingen enligt dem också finnas för bland annat karaktärgestaltning, normbrott, exotisering, humor och för många andra funktioners skull. Författarna poängterar att det krävs en helhetsanalys av de olika komponenterna i ett litterärt verk för att man ska kunna analysera språkväxlingens funktion. (Haapamäki & Eriksson 2017: 165) Vilka funktioner språkväxlingen kan ha diskuteras närmare i följande avsnitt.

4.2.2 Språkväxlingens litterära funktion

Som jag nämnde i avsnitt 4.2.1 inbegriper Erikssons och Haapamäkis modell (2011) också en diskussion kring språkväxlingens funktion, där de menar att språkväxlingens funktioner är att skapa äkthetskänsla samt att markera språkgränser. Därtill menar Haapamäki och Eriksson (2017: 165) att språkväxlingen bland annat kan ha en humorskapande effekt, bidra till karaktärgestaltning eller skapa en språklig rollfördelning.

Enligt Garner-Chloros och Weston (2015: 186) kan den litterära språkväxlingens funktion vara bland annat att markera olika karaktärer eller delar av texten, att fungera som en autentisk spegel av det samhälle den representerar, eller skapa komisk effekt.

Haagensen (2016: 75) som undersökt språkväxling i Kjell Westös Helsingforsskildringar menar att språkväxlingens funktion å ena sidan kan vara att återge en språkmiljö, å andra sidan att tydliggöra sändarens kulturella eller språkpolitiska identitet. Herberts (1991: 245) å sin sida menar i en sociologisk studie att inslagen av språkkonflikter i skönlitteraturen har geografiska eller rumsliga orsaker i enspråkigt svenska miljöer som Österbotten, medan konflikterna i tvåspråkiga miljöer är socialt betingade och härrör sig till klassfrågor.

Rantala (2016: 111) anser i sin studie av läsarnas mottagande av flerspråkighet i finlandssvenska ungdomsromaner att den litterära språkväxlingens främsta funktion är att skapa autenticitet. Tidigs (2014: 17–18) menar däremot att språkväxlingen inte nödvändigtvis fungerar som en bild av det autentiska språket, och att formen på flerspråkigheten inte automatiskt avgör funktionen. Hon konstaterar att man i allmänhet har tolkat litterär flerspråkighet i finlandssvensk litteratur som ett autenticitetsskapande verktyg men visar på att flerspråkigheten också fyller andra funktioner.

Frågan om autenticiteten, som de flesta forskare har sett som den primära funktionen för den litterära språkväxlingen, hör i Tidigs (2014) kategorisering till de kontextuella effekterna. I fokus hos Tidigs ligger å ena sidan kontextuella och å andra sidan inomtextliga funktioner, eller som Tidigs väljer att kalla dem, *effekter*. Till de inomtextliga funktionerna räknar Tidigs språkväxlingens stilistiska, narrativa och tematiska effekter.

Tidigs (2014: 75) påpekar att språkblandning är ”ett mångsidigt stilistiskt verktyg”, och noterar att återkommande *stilistiska funktioner* för flerspråkigheten i litteraturen är bland annat att bidra till karaktärgestaltning, markera muntlighet och bidra med humor. De *narrativa funktionerna* utgörs av den flerspråkiga textens förmåga att återge en språkligt autentisk verklighet, och också att markera växling mellan exempelvis dialog

och berättande (Tidigs 2014: 79). Till de *tematiska funktionerna* hör bland annat språkväxlingens förmåga att skapa en rollfördelning mellan olika språk och att betona teman (Tidigs 2014: 80f).

Utöver dessa inomtextliga funktioner menar Tidigs (2014) att litterär språkväxling också har *kontextuella effekter*. I en flerspråkig text kan språkvalet säga något om maktrelationer, nationalitetsfrågor och språkpolitik, vilket utgör några av de kontextuella effekterna (Tidigs 2014: 70).

Kravet på språkväxlingens äkthet är också kontextrelaterad. Flerspråkig litteratur har ofta förväntats vara verklighetsåtergivande, och i diskussionen om språkväxling i skönlitteratur är det oftast just kravet på äkthet som varit det relevanta. Man föreställer sig att flerspråkigt tal ska kunna återges så exakt som möjligt i litteraturen, trots att det är praktiskt taget omöjligt att återge tal i skrift – inte heller en enspråkig litteratur återspeglar enspråkigt tal. Med andra ord kan den litterära flerspråkigheten kanske snarare än autentisk vara realistisk i olika hög grad. (Tidigs 2014: 83f)

Tidigs (2014: 99) intresserar sig också för hur å ena sidan läsarna och å andra sidan författaren själv ser på dennes språkkunskaper och modersmål, och i synnerhet ”hur dessa föreställningar påverkar förståelsen och värderingen av den textuella flerspråkigheten”. Vidare kan språkväxlingen fungera inkluderande eller exkluderande för läsarna, och den kan signalera avstånd eller tillhörighet till en gemenskap. Tidigs (2014: 105) påpekar dessutom att inslag på ett främmande språk kan ha effekt även i de fall läsaren inte förstår dem: ”att förstå att man inte förstår” skapar också en effekt.

5 SPRÅKVÄXLING I KAJ KORKEA-AHOS ROMANER

I det här kapitlet presenterar och analyserar jag exempel på språkväxlingssekvenser i de undersökta romanerna. Jag presenterar dels språkväxlingens form, frekvens och markering och diskuterar den kommunikativa kontexten, samt diskuterar utgående från det språkväxlingens litterära funktioner.

Vilken funktion språkväxlingen fyller redogör jag för utgående från Tidigs (2014) indelning i dels inomtextliga funktioner, det vill säga stilistiska, narrativa och tematiska, och dels kontextuella funktioner. Författarkommentarerna från e-postintervjun används genomgående i kapitlet för att förklara och diskutera förekomsten av språkväxling och dess funktion.

5.1 Språkväxling i *Gräset är mörkare på andra sidan*

I avsnitt 5.1.1 presenterar jag språkväxlingens form, frekvens och markering i *Gräset är mörkare på andra sidan*. I avsnitt 5.1.2 diskuterar jag verkets kommunikativa kontext och i avsnitt 5.1.3 presenterar jag möjliga funktioner språkväxlingen i verket har.

5.1.1 Språkväxlingens form, frekvens och markering i *Gräset är mörkare på andra sidan*

I *Gräset är mörkare på andra sidan* förekommer 121 manifesta språkväxlingssekvenser. I medeltal förekommer manifesta 0,28 språkväxlingar per sida i den 426 sidor långa romanen. Huvudspråket i romanen *Gräset är mörkare på andra sidan* är svenska och språkväxling förekommer på engelska, finska, österbottnisk dialekt, samt enstaka uttryck på latin, norska, ryska, franska, svenska med finsk brytning samt finska med svensk brytning, vilket illustreras i tabell 1.

Tabell 1. Språk- och varietetsfördelning i Gräset är mörkare på andra sidan

Språk	Antal sekvenser
Österbottnisk dialekt	56
Engelska	28
Finska	26
Finlandssvensk slang	5
Svenska med finsk brytning	1
Finska med svensk brytning	1
Norska	1
Franska	1
Latin	1
Ryska	1
Totalt	121

Den största delen av språkväxlingen sker till dialekt, som tabell 1 klargör. Det är fråga om en österbottnisk dialekt, som i exempel 4.

- (4) ”Magafari?” Det var vad kräksjuka hette i trakten. (Korkea-aho 2012: 112)

I exemplet frågar Benjamin Simon om han har kräksjuka, genom att använda det österbottniska ordet *magafari* med tillhörande översättning.

Förekomsten av andra språk i romanen beror enligt Korkea-aho själv på att han i första hand vill använda ett begripligt språk, och i andra hand återge en autentisk språkmiljö. Den här språkmiljön är inte homogen, eftersom hans romaner uspelar sig i finlandssvenska miljöer där karaktärerna kommer från olika språkliga bakgrunder. (Korkea-aho 2018) Exempel 5 illustrerar detta.

- (5) Killen harklade sig och sa hans namn med alla de fel i uttalet som skillnaderna i deras modersmål kunde uppbåda.

”... Lottvik Laakerkäärtd?” (Korkea-aho 2012: 33)

Exemplet klargör klart och tydligt att Loke (Ludvig) talar ett annat modersmål än killen som tilltalar honom. Utgående från kontexten kan man förstå att han är finskspråkig och finner det svårt att uttala det svenskspråkiga namnet.

Viktigt att hålla i åtanke är att beräkningen av antalet språkväxlingssekvenser är subjektiv, och också påverkas av hur man avgränsar språkväxling. Haapamäki och Eriksson (2017) menar förvisso att avsikten med deras modell (2011) aldrig varit att man ska räkna förekomsten av språkväxling men de betonar ändå relevansen av frekvensen, och flera som har använt sig av Erikssons och Haapamäkis (2011) modell har ändå gjort försök till att räkna antalet sekvenser (se t.ex. Landqvist 2012). Därför anser jag min uträkning vara motiverad, om det än är en ungefärlig sådan. En uträkning försvåras av att man inte tar i beaktande sekvensernas längd och var i texten språkväxlingen finns, vilket är faktorer som även Haapamäki och Eriksson (2017: 164) lyfter fram. Exempel 6 och 7 tydliggör denna aspekt.

- (6) Christoffer mindes att Simon Fredström, som spelat bas, en gång hade föreslagit att Loke hela tiden skulle gå omkring med en backbeat i sina hörlurar. (Korkea-aho 2012: 66)

- (7) ”Bring in the last one. And tell Jaakko I need a new assistant. I can’t work with a guy who thinks Venice is in Egypt.” (Korkea-aho 2012: 40)

I exempel 6 förekommer ett enstaka ord, *backbeat* (sv. baktakt), på engelska. Språkväxlingen sker i relationen och på samma sida finns inga andra språkväxlingssekvenser. Exempel 7 å andra sidan är en hel replik på engelska, och föregås av flera andra språkväxlingssekvenser i samma dialog. Haapamäki och Eriksson (2017: 163) menar att enstaka manifesta inslag av språkväxling är en form av latent språkväxling och antyder att andra språk är närvarande. Även om så säkert kan vara

fallet anser jag det vara en något förenklad förklaring som knappast gäller här, när två svenskspråkiga karaktärer talar med varandra.

Bland språkväxlingssekvenserna i romanen förekommer allt från omarkerade och svagt markerade till mycket starkt markerade sekvenser. De två ytterligheterna, omarkerade respektive starkt markerade sekvenser, illustreras av exempel 8 och 9 nedan.

- (8) ”Okay”, sa han och sträckte fram handen. ”Hello. My name is Blixten, I’m the director, and you must be...” (Korkea-aho 2012: 35)
- (9) Och ”istukaa revellene”, *sätt er på era rövar*, var hans tillägg också. Han hade lagt in det trots att det inte ens var riktig finska (...) (Korkea-aho 2012: 37)

I exempel 8 är språkväxlingen inte på något vis typografiskt markerad och inte heller översatt. Citattecknen markerar inte att det är fråga om inslag på ett annat språk utan att det är en dialog. Läsaren förväntas förstå inslaget på engelska utan att det översätts. I *Gräset är mörkare på andra sidan* är de engelska inslagen genomgående omarkerade medan de finska samt de dialektala inslagen är markerade i olika hög grad.

Många markeringstyper är kombinerade i exempel 9, vilket gör markeringen mycket stark. Enligt Eriksson och Haapamäki består den allra starkaste markeringen av språkväxlingssekvenser där olika former av markering kombineras. Inslaget på finska är markerat med citattecken men också försett med en översättning som därtill är kursiverad. Dessutom klargör den metaspråkliga kommentaren att det är fråga om finska, eller rättare sagt ”inte riktig finska”.

Eriksson och Haapamäki (2011: 50) menar att författare med bättre kunskaper i de språk som förekommer i romanerna i högre grad än andra låter språkväxlingssekvenserna förbli omarkerade. Att de är starkt markerade skulle då alltså tyda på sämre kunskaper i språkväxlingsspråket. En annan möjlighet är att markeringen utgör en tydlig distinktion mellan de olika språken och på det viset gestaltar till exempel språkproblematik.

Författaren verkar inte lita på att läsaren förstår de finskspråkiga språkväxlingarna som oftast är försedda med översättningar. Undantaget är förstärkningsord och utfyllnadsord som finskans ”voi”, se exempel 10 och 11 nedan.

(10) *Voi satan.* (Korkea-aho 2012: 343)

(11) ”Voj helvete...” (Korkea-aho 2012: 362)

Ordet *voi*, här också med den anpassade stavningen *voj*, förekommer ett flertal gånger men översätts inte – det behövs inte eftersom ordet används som förstärkning. Inte heller en läsare som är obekant med ordet *voi* exkluderas. Korkea-aho säger själv han aktivt funderar på översättningen av de finska inslagen. Han brukar alltid översätta dem om det är viktigt för förståelsen av situationen, ofta i kursiv strax efter, men säger att han kan låta bli att ha med översättningen om det finska inslaget är oviktigt för förståelsen av sammanhanget. (Korkea-aho 2018) Exempel 9 nedan visar dock att Korkea-aho de facto också översätter enstaka ord, såsom *tervetuloa*.

(12) *Tervetuloa*, skulle han säga, *välkomna*, men tungspetsen satt som klistrad mot insidan av tänderna [...]. (Korkea-aho 2012: 39)

I exemplet är ordet *tervetuloa* översatt till finskans *välkomna*, även om det inte direkt har någon betydelse för förståelsen av sammanhanget eller för berättelsen vidare på något sätt.

Korkea-aho kommenterar inte om han aktivt funderar på översättningen av de dialektala inslagen, men min undersökning visar att han ofta använder sig av samma strategi för dem, som exempel 13 illustrerar.

(13) ”Kranka” sa Christoffer. Det österbottniska ordet för mygga i pluralis. (Korkea-aho 2012: 126)

I exemplet kommer översättningen och förklaringen av det dialektala inslaget direkt efter, vilket antyder att alla läsare inte kan förväntas förstå det och att ordet är viktigt för förståelsen. I min e-postintervju med Korkea-aho framkommer det att han anser dialekt

(Essedialekt) vara så pass olikt standardsvenska att det inte kan vara fråga om samma språk, vilket kan förklara att han inte förutsätter att svenskspråkiga ska förstå de dialektala inslagen i boken (Korkea-aho 2018).

Huruvida inslagen är integrerade eller ej hänger samman med markeringen. Enligt Haapamäki och Eriksson (2017: 164) kan starkt markerad språkväxling nämligen inte vara integrerad. Ibland är de finska inslagen integrerade genom att stavningen är anpassad till svenska, vilket exempel 11 redan visade på, där *voi* stavas *voj* till skillnad från i exempel 10. Exempel 14 visar ytterligare hur stavningen integreras.

(14) Hausbändille, ville han säga. (Korkea-aho 2012: 38)

I exemplet har det engelska ordet *houseband*, det vill säga husband, fått den finska ändelsen *-lle* men dessutom en uttalsnära svensk stavning av leden *haus* och *bänd*.

Utöver manifest språkväxling förekommer också latent språkväxling i romanen, främst i form av metaspråkliga kommentarer. Se exempel 15.

(15) [...] medan han på bruten engelska började berätta saker som Loke redan visste om Fahrenheit, underhållningsprogrammet som nu sökte en programledare. (Korkea-aho 2012: 35)

Exemplet visar att karaktären talar (bruten) engelska utan att några citat direkt återges på engelska. Flera olika språk och olika språkmiljöer förekommer genom metaspråkliga kommentarer och kontextuella ledtrådar. Till exempel återminns Simon en händelse under en studieresa till Israel med hans dåvarande flickvän Gina, som kommer från Sverige, som återges i exempel 16.

(16) Ett par hade satt sig vid deras bord och Gina hade obesvärat talat med dem på arabiska och franska. (Korkea-aho 2012: 263)

Exemplet visar att också andra språk än de som explicit förekommer i boken är närvarande. En mängd kontextuella ledtrådar tyder också på att romanen utspelar sig i en två- eller flerspråkig verklighet. Enligt Erikssons och Haapamäkis (2011: 50)

slutsatser har metaspråkliga kommentarer ett samband med författaren och temat i den mån att de är ovanligare hos en författare med bättre kunskaper i språkväxlingsspråken och där flerspråkigheten är tematiskt viktig.

Som Landqvist och Tingsell (2016: 50) påpekar kan man ändå ifrågasätta om latent språkväxling är en form av språkväxling, eller om den snarare borde ses som en del av den kommunikativa kontexten, närmare bestämt det samhälle som beskrivs i verket. Jag håller med om att den latent språkväxlingen i mångt och mycket är en del av samhället som skildras i verket och därmed den kommunikativa kontexten. Den kommunikativa kontexten beskriver också det verkliga samhället som omgiver boken, även om dessa två lever i symbios. Den kommunikativa kontexten diskuteras vidare i följande avsnitt.

5.1.2 Kommunikativ kontext i *Gräset* är mörkare på andra sidan

Kaj Korkea-aho är svenskspråkig, och han kallar själv Essedialekten för sitt modersmål eftersom den enligt honom är så olik standardfinlandssvenska: ”Kanske kan man säga att jag har två modersmål, finlandssvenska och Essedialekt”. Utöver detta talar och skriver Korkea-aho enligt egen utsago också flytande finska och engelska. (Korkea-aho 2018)

Landqvist och Tingsell (2016: 44) menar att man kan bedöma sändarens flerspråkighet utgående antingen från hans egen bedömning av sina språkkunskaper eller från utomståendes bedömning. Även om Korkea-aho i dag säger sig tala flytande finska, har han vid ett flertal tillfällen uttalat sig om sin egen ångestfyllda relation till finska. I en kolumn i *Hufvudstadsbladet* (Korkea-aho 2013) beskriver han hur dåligt han som tonåring mår inför ett kommande föredrag i finska:

Att jag hade talfel var och är givetvis en komplikation i många situationer, men lika mycket oroade jag mig som femtonåring för att glömma vad jag skulle säga eller för att jag skulle säga fel, att hela klassen skulle märka hur dålig jag var på finska. (Korkea-aho 2013)

Korkea-aho beskriver skamsenheten i att inte behärska majoritetsspråket, och också känslan av utanförskap det kan medföra. I en annan kolumn för samma tidning jämför Korkea-aho att tillhöra en sexuell minoritet med att tillhöra en språklig minoritet, den finlandssvenska:

Många finlandssvenskar, jag själv inkluderad, har säkert känt en sorts HBT-spänning när man rört sig utanför sina hemtama sfärer, varit den enda svenskspråkiga i en grupp, varit den enda med svenskt förnamn, varit den enda som inte begriper vitsen helt enkelt för att man är dålig på finska adjektiv och berättaren talar väldigt snabbt. (Korkea-aho 2012b)

Som Haapamäki och Eriksson (2017: 180–181) framhäver kan författarens egen språkliga bakgrund inte helt och hållet förklara flerspråkigheten i verket och språkväxlingens karaktär. Samtidigt är det ändå författaren själv som, mer eller mindre medvetet, har valt att ha inslag av språkväxling i sin text. Tidigs (2014: 88–99) påpekar att man ska vara försiktig med att dra paralleller mellan författarens modersmål och hans medvetenhet om den flerspråkighet hen använder i sitt litterära språk.

Det som ändå kan tänkas ha betydelse för språkvalen i Korkea-ahos verk är hans egna akademiska studier i modersmålet svenska och i litteraturvetenskap, eftersom hans kunskaper kan ha gjort honom mer medveten i sin språkliga val. Man kan förmoda att han också har en vetenskaplig insikt i flerspråkighet och språkväxling, vilket han också antyder i sina intervjusvar genom att han använder begreppet *kodväxling*, som inte över huvud taget framkommer i intervjufrågorna. Han känner alltså förmodligen till fenomenet, också på en vetenskaplig nivå (Korkea-aho 2018). Tidigs (2014: 89) understryker ändå att det inte är sannolikt att all litterär språkväxling är medvetet gjord, liksom det är omöjligt att avgöra vilken språkväxling som har uppstått så att säga ”i misstag” respektive medvetet och med en avsedd funktion.

Om och hur språkväxling förekommer i ett litterärt verk påverkas till stor del också av det aktuella förlaget som ger ut verket (Haapamäki & Eriksson 2017: 182). Enligt Korkea-aho förhåller sig hans förlag relativt tolerant till både finska och engelska ord, liksom till dialektala inslag, som brukar komma undan utan anmärkning vid

språkgranskning, trots att till exempel Haapamäki och Eriksson (2017: 182) menar att förlagen fortfarande fäster avseende vid finskan i den finlandssvenska litteraturen. af Hällström-Reijonen (2012: 57–70, 78–90) påpekar att bokförlagen i Finland med tiden blir allt mer toleranta mot inslag på andra språk och varieteter.

Korkea-ahos redaktör brukar inte komma med språkliga synpunkter, annat än gällande till exempel meningsbyggnad, och de har aldrig fört diskussioner om användning av icke-svenska inslag. Detta tror Korkea-aho själv att beror på att förlaget kan ha en förståelse för att han har använt språkväxlingen medvetet och genomtänkt, som ett konstnärligt drag. (Korkea-aho 2018) Hans avsedda effekt är alltså estetisk vilket förlaget tycks acceptera utan vidare diskussion, vilket är intressant i synnerhet eftersom de estetiska och politiska effekterna alltid har ett samband (Tidigs 2014: 73, 102).

Till skillnad från inslag på andra språk brukar däremot *finlandismer*, det vill säga ord och uttryck som endast eller främst används i svenskan som talas i Finland (af Hällström-Reijonen & Reuter 2008: 6), enligt Korkea-aho ”råka ut för rödpenna vid språkgranskning”. Korkea-aho konstaterar vidare att ”[f]inlandismer kan förstås vara konstnärligt motiverade också, men jag tror språkgranskarna är medvetna om risken att de är där av misstag”. (Korkea-aho 2018) Förlagen tycks alltså hålla fast vid det så kallade ”sverigesvenska förlagsargumentet”, det vill säga föreställningen om att finlandssvensk litteratur bör vara skriven utan några finlandssvenska särdrag för att förstås och accepteras i Sverige, trots att de sverigesvenska förlagen faktiskt har en ”förhållandevis liberal inställning till finlandismer”. (af Hällström-Reijonen 2012: 90).

I fråga om receptionen verkar mottagarna, åtminstone baserat på de recensioner och reaktioner som finns att tillgå, också vara hyfsat toleranta för inslag på andra språk (se även avsnitt 2.3). På frågan om läsarna brukar kommentera inslagen på andra språk svarar Korkea-aho (2018) att läsarna sällan kommenterar språket i hans romaner. Han berättar att sverigesvenska läsare i recensioner på internet däremot har uttryckt sin förtjusning över det finlandssvenska språket i hans romaner: ”då hajar jag alltid till och vill veta vad de menar och om det finlandssvenska verkligen är så kännetecknande eller utmärkande att det behöver lyftas fram”.

Litteraturecensenter har fäst förvånansvärt liten uppmärksamhet vid Korkea-ahos språk, och knappast någon alls vid hans litterära flerspråkighet, språkväxling och språkval (jfr t.ex. Lindqvist 2012). Tidigs (2016: 59–60) menar att det är sällan det uppstår debatt om litterära språkval trots att det i Svenskfinland i övrigt tycks finnas ett stort intresse att diskutera språkfrågor. Den här frånvaron av debatt menar Tidigs (2016: 59–60) att kan tolkas å ena sidan som en acceptans för den språkliga variationen, men å andra sidan också som likgiltighet.

Den kommunikativa kontexten består dessutom av både den kontext eller det samhälle som skildras i själva verket, och det omgivande (verkliga) samhällets kontext. *Gräset är mörkare på andra sidan* utspelar sig i huvudsak i Österbotten och man kan förvänta sig en starkt svenskspråkig miljö. Händelserna är belagda i en fiktiv by, Gränby, som baserat på de kontextuella ledtrådarna tycks finnas i Pedersöretrakten. Trakten är officiellt starkt svenskspråkig, men som Landqvist och Tingsell (2016: 42–43) påpekar talar statistik ändå inte heller alltid sanning. Statistiken förtäljer nämligen inte exempelvis vilka varieteter som talas i området och i vilken utsträckning.

Den österbottniska svenskbygden beskriver Korkea-aho som ”en bubbla”. I en kolumn i *Löntagaren* jämför Korkea-aho (2017) själv den språkliga miljön i Helsingfors och i Österbotten. Efter att ha bott ett halvår i Vasa återvänder han till Helsingfors och inleder automatiskt ett samtal på svenska med en expedit som inte förstår (eller inte vill förstå) vad han säger. Korkea-aho konstaterar att han som finlandssvensk är van vid känslan av att det är han som begått ett fel som vågat inleda samtalet på minoritetsspråket:

Människan är skurkaktig nog att vänja sig vid vad som helst, skrev Dostojevskij, och språkminoritetens vardagsursäktande och mekaniska undfallenhet hör tyvärr också dit, något man ser tydligt när man ett tag levit i en bubbla av sin egen subkultur och plötsligt kliver ut i den bredare verklighetens snålblåst. (Korkea-aho 2017)

Kontexten påverkas också av om två- eller flerspråkighet är ett tema i verket. Enligt Landqvist och Tingsell (2016: 47ff) kan man avgöra om flerspråkighet är ett tema antingen genom att karaktärer eller berättare i verket uttalar sig genom temat, eller

genom att författaren själv uttalar sig om temat i intervjuer eller genom olika kommunikationskanaler. Slutligen kan även utomstående, exempelvis forskare, avgöra om flerspråkigheten är ett tema.

Även om Kaj Korkea-aho vid flera tillfällen själv har uttalat sig om tvåspråkighet och minoritetstillhörighet (se citat tidigare i detta avsnitt), har han mig veterligen inte specifikt kommenterat om det är ett tema i hans romaner. Ett centralt eller genomgående tema är flerspråkighet inte i *Gräset är mörkare på andra sidan*, men att det ändå förekommer som ett mindre tema i boken framkommer genom att författaren låter bokens karaktärer uttala sig via små ledtrådar om hur det är att leva i ett flerspråkigt samhälle, som i exempel 17.

- (17) [...] så fort det uppstod en lucka i det stressade talflödet berättade han att han själv också talade svenska.
 ”Tack käre Jesus för det”, sa Blixten [...]. Jaja, du heter ju Ludvig.
 Hörru, vad är Venedig på finska?” (Korkea-aho 2012: 35)

När Loke träffar en regissör från Sverige börjar regissören tala engelska med honom. Han förutsätter alltså inte att Loke kan vara svenskspråkig, och frågar honom också om vad ett ord är på finska – och förutsätter därmed att Loke faktiskt ändå kan också finska. Bokens tema problematiserar i mindre grad förhållandet mellan Finlands två nationalspråk, finska och svenska, men däremot mellan dialekt och standardsvenska. Exempel 18 illustrerar hur konfliktartat det kan upplevas att växla mellan standardspråk och dialekt.

- (18) Då han talade verkade Loke slitas mellan sin finlandssvenska radioröst och deras gemensamma dialekt, som om det fanns två personer inom honom som tävlade om att få ordet. (Korkea-aho 2012: 65)

Loke talar två olika varianter av svenska, normspråket standardsvenska och hans förstaspråk dialekten. Dessa använder han, som många andra finlandssvenska eller tvåspråkiga, i olika domäner: standardfinlandssvenska i arbetet som radioprogramledare, och dialekt med barndomsvännerna. Han beskriver det som att han är två olika personer eller identiteter som förknippas med respektive språk. Sund (2016:

183) menar att alla författare som skildrar en svenskösterbottnisk miljö faktiskt är tvungna att ta ställning till denna unika språkmiljö, där dialekten är vardagsspråket, standardspråket används i högtidliga sammanhang och kunskaperna i finska till och med saknas hos många. För att återskapa denna miljö i litteraturen menar Sund att författaren är tvungen att förenkla den genom att betona bara vissa händelser och skeenden i romanen, som fungerar som ledtrådar till hur världen utanför romanmiljön ser ut.

5.1.3 Språkväxlingens litterära funktion i *Gräset är mörkare på andra sidan*

Språkväxling kan ha olika uppgifter eller fylla olika funktioner i ett litterärt verk, och de funktioner författaren har avsett att språkväxlingen ska ha sammanfaller inte alltid med läsarens tolkning. Om språkväxling säger Korkea-aho (2018) själv också i sina intervjusvar att han finner ämnet intressant, men påpekar att han inte har en fullständig förståelse för hur han har gjort sina val gällande språkväxling. I min intervju med författaren framkommer det ändå att han är medveten om att inslag på andra språk skapar effekt, och att han till exempel medvetet funderar på om inslagen behöver översättas (Korkea-aho 2018).

Till de inomtextliga funktionerna hör såväl stilistiska som tematiska och narrativa funktioner, och inslagen på österbottnisk dialekt i *Gräset är mörkare på andra sidan* bidrar till alla dessa funktioner. Den tematiska funktionen dialekten har är bland annat att betona det som representerar barndomen och hemorten. Som Tidigs (2014: 81) påpekar finns det en språklig rollfördelning när ett språk (eller som i det här fallet, en varietet) förknippas med det kända och det hemkära, medan ett annat språk förknippas med det offentliga.

I *Gräset är mörkare på andra sidan* förekommer inslagen på dialekt i karaktärernas barndomsminnen, men också i nutiden när de i vuxen ålder återförenas i sina hemtrakter i Österbotten. I sina dagliga liv talar de däremot en mer standardspråklig svenska, och i mötet mellan dessa två varieteter kan det uppstå ambivalenta känslor som Loke och Christoffer konstaterar i exempel 19 nedan:

- (19) Christoffer visste att han borde tala dialekt, därför att allt annat vore konstigt, men märkte att rostigheten gick djupare än han någonsin kunnat tro [...] (Korkea-aho 2012: 65)

I exemplet framkommer det att Loke och Christoffer slits mellan å ena sidan den gemensamma dialekten, den de alltid talat sinsemellan så länge de växt upp, och å andra sidan den standardsvenska de använder i arbetsliv och studier. Att de *borde* tala dialekt antyder också att dialekten för dem personligen har en högre status.

Samtidigt är det ofta ganska obehagliga minnen Loke har av sin barndom. Hans pappa och brodern Leif, som bidrar med många av de dialektala språkväxlingarna, skildras inte som särdeles trevliga karaktärer. Detsamma gäller barndomsminnena av Christoffers bror Macke, vilket exempel 20 visar.

- (20) *Skå på fisi lillflicko!*
och kallade Christoffer feg på de värsta sätt han kunde. (Korkea-aho 2012: 80)

Det här är bara ett av ett flertal tillfällen då Macke retar Christoffer. Genom att dialekten förknippas med negativa minnen och otrevliga karaktärer får dialekten också den tematiska funktionen att den har en negativ laddning i romanen, även om den också ges utrymme och därigenom makt (Tidigs 2014: 82). Tidigs (2014: 81) menar att själva tematiken skapas med hjälp av språkväxlingen som betonar det som sker i berättelsen.

Exempel 19 tydliggör dessutom en av de främsta funktioner språkväxlingen i *Gräset är mörkare på andra sidan* fyller: den signalerar den ambivalenta inställningen till språktillhörighet och språklig identitet karaktärerna upplever. Enligt Einarsson (2004: 208) förklaras den kluvna inställningen till den egna språkliga identiteten av att man å ena sidan strävar till att tala standardsvenska, som är den varietet med högre status, och å andra sidan att man vill tala likadant som de man växt upp med och känner sig hemma med.

Tidigs (2014) påpekar också hur man kan betona vissa teman genom att använda vissa språk varje gång de temana återkommer. I exempel 21 nedan anländer Christoffer hem till Österbotten. Exemplet fyller flera narrativa funktioner:

- (21) Folk talade dialekt, och det drog Christoffers uppmärksamhet till sig, gjorde att alla röster genast verkade bekanta.
Nå du mårar åpåå tår i Åbo? En man i hans egen ålder till vad som kanske var hans bror. (Korkea-aho 2012: 126)

Här konstaterar Christoffer att röster som talar dialekt genast låter bekanta. Det här signalerar både ett byte av språklig miljö, och att det är en miljö där karaktären känner sig hemma. Dialekten är definitivt en viktig del av hans identitet. Detta illustrerar hur språket både skapar och fungerar som uttrycksmedel för en gemenskap och en kollektiv identitetskänsla. (Jonsson 2008)

Samtidigt kan exempel 21 fylla stilistiska funktioner genom att bidra med humor och igenkänning, åtminstone för de läsare som känner igen det typiska österbottniska uttrycket *att mårå åpåå*, och frågan om hur det går som nästan rutinmässigt ställs till hemvändare. Som Tidigs (2014: 101, 280) påpekar kan sådan språkväxling ha en funktion både genom att de läsare som inkluderas och förstår den upplever identifikation och en familjär känsla, och de som inte förstår den upplever en mystifierande eller exotifierande funktion.

Exempel 22 nedan visar att det är standardsvenska Christoffer talar till vardags, men för honom är det ”oundvikligt” att använda drag från hans förstaspråk eller modersmål, dialekten.

- (22) [...] resultatet blev en sorts kompromiss där hans vanliga sätt att tala blandades med ett par *naalejs*, *gambäl* och *saan*, och förstås det nästan oundvikliga *he* i stället för *det*, som han annars också ibland hade svårt att göra sig av med och som Redas brukade säga att var det tydligaste tecknet på att han var stressad, trött eller arg. (Korkea-aho 2012: 65)

Christoffer försöker alltså medvetet göra sig av med det dialektala pronomenet *he*, vilket visar sig vara svårare än man kan tro, och det framträder i synnerhet när han inte lyckas lägga band på sina känslor. Även exempel 23 tyder på samma fenomen.

- (23) Han talade förvisso en ganska ledig finlandssvenska, men u-ljuden avslöjade honom som österbottning (Korkea-aho 2012: 62–63)

Christoffer konstaterar att Loke talar en ”ganska ledig finlandssvenska”, vilket förmodligen åsyftar en standardvarietet, men hans vokalljud avslöjar ändå en österbottnisk bakgrund.

En till narrativ funktion är att en stor del av språkväxlingen sker i dialogen och markerar därmed växlingen mellan dialog eller inre tankeflöde och berättande. Ofta förekommer språkväxlingen i den inre monologen, när en karaktär i det närmaste talar till sig själv, eller tänker tillbaka på en dialog som tidigare ägt rum som exempel 24 nedan visar.

- (24) *He lagar a baa frista*, hade mommo sagt. Det gör honom bara uppretad. (Korkea-aho 2012: 120)

När Simon drar sig till minnes vad hans mormor hade sagt när han var barn, sker det på dialekt. I den text, relationen, som föregår och efterföljer exemplet är språket däremot standardsvenska. Den här fördelningen mellan dialog, inre monolog och relation bidrar enligt Tidigs (2014: 56) till att flerspråkigheten tydligare förknippas med karaktärernas tal, och författaren antyder att språkväxlingen är avsiktlig eftersom den inte sker i relationen.

Även om jag i min undersökning inte excerperat de i det närmaste standardsvenska inslagen med drag av muntlighet som språkväxlingssekvenser kan jag här konstatera att också de används för att markera växlingen mellan dialog och berättande, som i exempel 25 nedan – som alltså inte hör till språkväxlingssekvenserna.

- (25) ”Det är hemskt. Du känd ju Sofie ganska bra eller hur? ”
 ”Nå, nog känd ja ju henne”. (Korkea-aho 2012: 128)

Som många andra sekvenser är 25 ett gränsfall mellan dialekt och talspråk, och även om jag kategoriserat det som det sistnämnda eftersom det inte grammatiskt eller vokabulärmässigt tyder på att det är fråga om dialekt bildar de dialektala inslagen och inslagen på andra språk en helhet tillsammans med de talspråkliga inslagen, som bidrar till kontexten och därmed också till funktionen. Exemplet innehåller det typiskt talspråkliga vokalbortfallet i *känd* och talspråkliga satsadverbial som *ju* och *nog*. Inslag som dessa har jag ändå inte bedömt att är språkväxling, eftersom de snarare är standardfinlandssvenska än dialektala.

Vidare bidrar språkväxlingen också till de stilistiska funktionerna, närmare bestämt till karaktärgestaltningen, och alla karaktärer har i viss mån en egen dialekt eller *idiolekt*. Prästen Simon talar så gott som aldrig dialekt, inte heller med sina barndomsvänner, medan Christoffers pojkvän Redas har ett ”rikssvenskt uttal” (Korkea-aho 2012: 168) och hans bror Macke som bor kvar i Österbotten precis som Lokes bror Leif talar österbottnisk dialekt.

Varietetsväxlingen markerar en geografisk skillnad i dialekter, men samtidigt också en klasskillnad genom att språkväxlingen fungerar som klassmarkör. Att växlingen till finska men också växlingen till österbottniska kan fungera som klassmarkör konstaterar även Haapamäki och Eriksson (2017: 172, 175–176, 178) i sin studie av Kjell Westös författarskap.

I *Gräset är mörkare på andra sidan* fungerar standardsvenskan som en sociolekt de akademiskt utbildade och urbaniserade tagit till sig, medan de som ”blivit kvar” i Österbotten talar dialekt. De förra har gjort en ”klassresa” i jämförelse med deras arbetande bröder som stannat kvar i hembygderna, och de har tillägnat sig en annan socioekonomisk status och ett kulturellt kapital. Det är också den bortflyttade som till vardags talar standardsvenska och först finner vissa svårigheter i att växla till hemtrakternas dialekt (se exempel 18 och 19 i avsnitt 5.1.2 respektive 5.1.3).

De socioekonomiska skillnaderna förstärks av den övriga beskrivningen av till exempel Christoffers bror Macke: han jobbar på korvfabrik och bygger hus med frun Tuija som

jobbar med barn, och han gör sig lustig över både Redas rikssvenska uttal och det faktum att Christoffer studerar folkloristik. Att Lokes röst i radion ”låter som Leif som hade lärt sig finlandssvenska” visar också att Lokes bror Leif de facto inte har ”lärt sig” standardsvenska till skillnad från brodern som arbetar för riksradien.

Som till exempel Kotsinas (1994: 315) konstaterar skapas den språkliga identiteten inte enbart genom familjens socioekonomiska bakgrund, utan också faktorer som utbildning och framtidsplaner påverkar de språkliga dragen, vilket möjliggör dessa socioekonomiska och därmed språkliga skillnader också syskon emellan. Också Kajanus (2012) recension av boken, som även nämns i avsnitt 2.3, tar upp klassfrågan. Hon konstaterar att mötet mellan stad och landsbygd i finlandssvenska romaner ofta ger upp till ”samma ohjälpliga alienering”, när ”den som reser bort förändras, och därefter tycks klyftan vara ett faktum”.

Förutom att den här skillnaden betonar en rollfördelning mellan språken skapar den också en kontextuell effekt genom att framhäva maktrelationerna. Också Ingström (2012: 18) lyfter i sin recension fram spänningen bröderna emellan, det vill säga ”mellan den som stannat kvar och den som begett sig bort”. Faktorer som utbildning, yrke och inkomst är oundvikligen maktfaktorer, och de påverkar hela identitetsuppfattningen, som påverkar och påverkas av språket. Vi lever kanske i en föreställning om att det västerländska samhället är jämlikt, och därför är klassaspekten en aning tabubelagd. Men det är inte den socioekonomiska tillhörigheten i sig som avgör hur vi betar oss, utan klasstillhörigheten som markör för livsstil och tillhörighet. (Einarsson 2004: 146–170)

Standardsvenskan är den varietet som har högre status och därmed mer makt i samhället, och även bland annat exempel 22 och 23 som framkom tidigare tyder på att standardssvenskan är något karaktärerna strävar till att tala, medan man ibland försöker dölja dialekten. Samtidigt tyder till exempel Mackes ironiserande över standardenligt uttal och akademiska studier på att det för honom, och den grupp han identifierar sig med, är dialekten som har den högre statusen. (Einarsson 2004: 146–170)

Till de kontextuella funktionerna hör även kravet på ”äkthet”. Kravet på språkväxlingens ”äkthet” i *Gräset är mörkare på andra sidan* kan kanske sägas vara uppfyllt med tanke på att recensenter inte heller lagt någon uppmärksamhet vid språk- och varietetsväxlingen i boken (se avsnitt 2.3 och 5.1.2). Om den inte väcker uppmärksamhet kan man dra slutsatsen att den för läsaren faller sig naturlig, varken krystad eller malplacerad. Förvisso är Gränby en fiktiv by, och invånarna talar därmed en fiktiv dialekt, men den är förmodligen snarlik andra dialekter som talas i Pedersöretrakten i Österbotten.

Bilden av den språkliga och kulturella miljön förstärks ytterligare av de talspråkliga inslagen, som redan diskuterades i samband med exempel 25. Tillsammans med språkväxlingen återger talspråket ett ”autentiskt” finlandssvenskt språk, eller snarare en illusion av det, vilket bland andra Enell-Nilson och Hjort (2016: 135) menar att är den primära funktionen hos litterär språkväxling.

Korkea-aho (2018) säger sig inte vara fullständigt säker på varför han har gjort sina val gällande språkväxling, men han följer sin intuition och menar att han knappast är konsekvent. På frågan av vilka orsaker han använder inslag av dialekt svarar han att det är av samma orsak som han använder inslag på andra språk: för att ge autenticitet, höja trovärdigheten och ge färg åt språket – och han tror att hans intuition följer detta strävande.

5.2 Språkväxling i *Onda* boken

I det här avsnittet redogör jag för språkväxlingens form, frekvens och markering i *Onda boken*. I avsnitt 5.2.2 diskuterar jag bokens kommunikativa kontext och i avsnitt 5.2.3 presenterar jag och diskuterar möjliga litterära funktioner språkväxlingen i boken kan ha.

5.2.1 Språkväxlingens form, frekvens och markering i *Onda* boken

I *Onda boken* förekommer totalt 139 manifesta språkväxlingssekvenser, med ett medeltal på 0,46 sekvenser per sida.

De språk som förekommer vid sidan om huvudspråket svenska är finska, engelska, danska och enstaka inslag på latin och franska. Därtill förekommer även inslag på österbottnisk respektive åboländsk dialekt och en varietet som ska föreställa svenska med tysk brytning samt en varietet som ska föreställa svenska med finsk brytning, liksom en finlandssvenskt slangvarietet. Språkens fördelning illustreras i tabell 2. Latent språkväxling förekommer även i metaspråkliga kommentarer där både dessa språk men också bland annat arabiska nämns.

Tabell 2. Språk- och varietetsfördelning i *Onda boken*

Språk	Antal sekvenser
Engelska	52
Finska	44
Svenska med tysk brytning	15
Danska	11
Svenska med finsk brytning	4
Finlandssvensk slang	4
Österbottnisk dialekt	4
Åboländsk dialekt	2
Franska	2
Latin	1
Totalt	139

Som tabell 2 visar är inslagen på engelska flest, åtföljt av finska. I synnerhet bland yngre personer har engelskan hög status, vilket kan förklara förekomsten eftersom karaktärerna är unga studerande personer (Einarsson 2004: 55). Den stora andelen inslag på finska är inte överraskande, eftersom språkväxling är vanlig i minoritetslitteratur som den finlandssvenska (Eriksson & Haapamäki 2011: 43).

Dessutom är finska majoritetsspråk i Finland och man ofta lånar från samhällets högstatusspråk. I stora delar av det västerländska samhället i dag är engelskan ett högstatusspråk vilket förklarar den stora mängden inslag på engelska, som i exempel 23. (Kotsinas 2003: 257)

- (26) ”Feed the world... för helvete”, muttrade han och tömde det sista ur sin ölburk. (Korkea-aho 2015: 242)

I exemplet irriterar sig karaktären Calle på ett band som sjunger fel i texten till jullåten *Do They Know It's Christmas?* Att unga använder engelska uttryck med anknytning till populärkultur och citerar till exempel låtar och film är inte ovanligt, eftersom ungdomar lär sig engelska genom bland annat tv och musik, och både populärkulturen och språket är en del av ungdomskulturen enligt Kotsinas (2003: 259).

Materialet innehåller vissa gränsfall – lånord som är relativt etablerade i svenskan, men som jag av olika orsaker ändå valt att exciperera som språkväxling. Ett exempel är ordet *mejl*, som illustreras av exempel 27.

- (27) Svaret på mejlet kom samma kväll och fick honom att utstöta ett förvånat ljud. (Korkea-aho 2015: 87)

Förvisso är *mejl* ett vanligt förekommande lånord i svenskan, och en stavningsform som också finns i SAOL (2015). Att jag ändå valt att se det som språkväxling beror på att det finns vedertagna alternativa sätt att skriva *mejl* på svenska, till exempel *e-post* och *e-brev* som SAOL (2015) föreslår. Vid ett annat tillfälle i romanen (Korkea-aho 2015: 106) förekommer dessutom den mer svenska varianten *e-post*, varför jag anser *mejl* vara en växling till engelskans *mail*, integrerat med svensk stavning. Som Tidigs (2014: 49) hävdar är lånord och språkväxling likvärdiga för de litterära funktioner dessa kan ha.

Språkväxlingen markeras inte typografiskt i *Onda boken*. Vid de tillfällen kursiv stil eller citattecken används signalerar de snarast inre monolog respektive dialog. Att språkväxlingen inte markeras kan förklaras av att en stor del av språkväxlingen i *Onda*

boken består av korta sekvenser med utfyllnadsord, förstärkningsord och svordomar, som i exempel 28.

(28) ”Voi jumalauta, var nu tyst!” (Korkea-aho 2015: 24)

Också en läsare som inte förstår finska förstår av sammanhanget att det är fråga om en person som barskt säger till en annan att vara tyst. Den största delen av språkväxlingen i boken är oöversatt, förmodligen för att läsaren inte går miste om handlingen om hen inte förstår de korta inslagen på andra språk som i exempel 28. Som Eriksson och Haapamäki (2011: 44–45) påpekar förstår många läsare inslag på andra språk, om språket i fråga är majoritetsspråk i samhället. Vissa av de finska inslagen är ändå översatta, i synnerhet längre än ordlånga sekvenser, som exempel 29.

(29) ”Anteeks mutta mitä tässä nyt tapahtuu?” *Ursäkta, vad är det som pågår?* (Korkea-aho 2015: 27)

I exemplet är hela repliken försedd med en översättning, som dessutom är typografiskt markerad. Inslagen på danska är däremot genomgående oöversatta, och även i övrigt ommarkerade, utöver vid ett tillfälle som illustreras i exempel 30.

(30) Som vanligt tog det ett tiotal sekunder, ungefär lika lång tid som de översvallande artighetsfraserna varade, innan Mickels öron vande sig vid danskan och han började urskilja vad Sigvard talade.

”... det sker en masse på universitet, du ved hvor travlt det første semesterer... Hvordan går det?”

”Tack, det är bra, allt är bra.” (Korkea-aho 2015: 189)

Som exemplet visar klargörs det med en form av metaspråklig kommentar här att det är danska som Sigvard talar, men författaren utgår från att läsaren ska förstå danskan och lämnar den oöversatt. Inslagen på engelska översätts inte heller. I sina intervjusvar anger Korkea-aho (2018) att han alltid funderar på översättning och alltid översätter, ofta i kursiv genast efter, när det är viktigt för förståelsen av sammanhanget. Min undersökning visar dock att han oftast inte följt denna princip i *Onda boken*. Han är alltså inte helt konsekvent. En förklaring kan vara att en stor del av språkväxlingen sker

på varieteter av svenska och på danska, som kan förväntas vara tillräckligt närbesläktade med svenska för att svenskspråkiga läsare ska förstå språkväxlingen.

Onda boken innehåller även en stor mängd kontextuella ledtrådar som hänvisar till att personerna i boken och världen de lever i är synnerligen internationell. Romanens handling och karaktärer kretsar kring den litteraturvetenskapliga institutionen vid Åbo Akademi, och många kulturella ledtrådar i form av olika författare och verk såsom *Paulo Coelho*, *Moliere* och *Boccaccio*, *Aleksis Kivi* och *Astrid Lindgren* omnäms och vittnar om att karaktärerna vistas i ett mångkulturellt och internationellt sammanhang. (Korkea-aho 2015: 155–156, 168, 219)

5.2.2 Kommunikativ kontext i *Onda boken*

Till den kommunikativa kontexten hör dels författarens språkliga bakgrund och förlagets roll. Dessa får anses vara desamma som för *Gräset är mörkare på andra sidan*, och diskuterades närmare i avsnitt 5.1.2.

Även komponenterna reception och bearbetning diskuterades i avsnitt 5.1.2. Läsarkretsen kan förväntas vara i stort sett den samma, men var händelserna är belagda kan också påverka vem som läser boken. I en intervju i *Åbo Underrättelser* (Lindén 2015) säger Korkea-aho att han är medveten om att en stor del av de som studerar litteraturvetenskap vid Åbo Akademi antagligen läser *Onda Boken*, som ju utspelar sig kring samma miljö. Det kan alltså tänkas att han haft i åtanke att de som läser boken är välinsatta i litteratur och läser med ett mer kritiskt öga än en gemene man – medvetet eller omedvetet kan det ha påverkat språkval och språkstrategier.

Eriksson och Haapamäki (2011: 44) påpekar att det omgivande samhällets flerspråkighet är en betydelsefull faktor för verkets kontext. Dels handlar det om läsarnas två- eller flerspråkighet, dels handlar det om samhället som skildras i romanen och huruvida det är två- eller flerspråkigt. Samhället som beskrivs i *Onda boken* är synnerligen finländskt, med en mängd kulturella ledtrådar som beskriver det institutionella stöd svenskan i Finland besitter. Se exempel 31.

- (31) Avskyn han kunde känna, stor och trött, mot de nackstyva kottierier som frodades likt pyrande insektbon i de trånga finlandssvenska skrevorna. Om det på riktigt existerade en ond samling gamla dikter så var det Svenskfinland med sin inbördes kult och sina alltjämt förbluffande anknytningar, dunkla syften och penningstinna drev.
(Korkea-aho 2015: 234)

I exemplet beskriver Mickel sin trötthet på de små, inskränkta kulturkretsarna i den finlandssvenska minoriteten. Samtidigt lever de två språken ständigt bredvid varandra. Se exempel 32.

- (32) En klunga av studenter talade högljutt på både finska och svenska om vad de sett. Elsa hade rusat rakt ut framför bussen så de, det var omöjligt att hon inte skulle ha sett den, det var som om hon gjort det med flit. (Korkea-aho 2015: 252)

Den metaspråkliga kommentaren anger att det som sägs blir sagt både på finska och på svenska. I *Onda boken* språkväxlas det till finska nästan lika mycket som till engelska, och Korkea-aho målar därmed upp ett väldigt flerspråkigt Åbo. Också många karaktärsnamn i boken har finskt ursprung, som *Marjut*, *Pasi* och *Sini*, och avslöjar att det är en finländsk kontext berättelsen utspelar sig i.

I en intervju för *Hufvudstadsbladet* (Östman 2016) säger Korkea-aho att det var svårare att skriva *Onda boken* som utspelar sig i Åbo än *Gräset är mörkare på andra sidan* som utspelar sig i hans hemtrakter: ”När jag skriver om Pedersöre kommer typerna, miljön och språket automatiskt. Men det är inget medvetet val att skriva om Österbotten, säger Kaj.”

Flerspråkighet är inte något uttalat större tema i *Onda boken*, även om kultur och i synnerhet då den finlandssvenska minoritetskulturen kan sägas vara ett tema. Likaså är ett mindre tema i romanen den mångbottnade finlandssvenska identiteten, som diskuteras ytterligare i avsnitt 5.2.3.

5.2.3 Språkväxlingens litterära funktion i *Onda boken*

I materialet förekommer 21 språkväxlingssekvenser som innehåller svordomar eller förstärkningsord. Svordomarna fungerar av flera orsaker som stilistiska markörer. De förekommer uteslutande i dialog och fungerar här som en talspråksmarkör. Korkea-aho (2018) säger själv att "[e]tt välvalt och rätt tajmat ord på annat än standardsvenska kan också höja trovärdigheten och intensiteten i en dialog och ge färg till en romanfigurs personlighet. Speciellt effektivt kan det vara när det gäller svordomar, har jag märkt. Man låter alltid argast på sitt eget modersmål".

Korkea-aho antyder alltså att de karaktärer som svär på finska eller engelska i själva verket har finska respektive engelska som modersmål. Han påpekar också att hans romaner utspelar sig i olika finlandssvenska miljöer där karaktärerna kommer från olika språkliga bakgrunder (Korkea-aho 2018).

Därmed kunde man anta att karaktären Pasi, som ju också har ett finskt personnamn, är finskspråkig eller tvåspråkig. Men ett personnamn säger inte nödvändigtvis något om karaktärens språk, eftersom språkgränser inte behöver utgöra något hinder vid namngivningen av människor i ett flerspråkigt samhälle som Finland, där de olika språken lånar namn av varandra. Dialogen mellan Calle och Pasi i exempel 33 tyder på att Pasi faktiskt inte talar finska.

- (33) "Vad sa polisen?"
Axelryckning. "Nånting på finska". (Korkea-aho 2015: 41)

Pasis svar i exemplet ovan när Calle undrar vad polisen sagt antyder trots allt att Pasi inte förstått vad polisen sagt när denne tilltalat honom på finska. Å andra sidan är det också möjligt att Pasi bara vill undvika att svara Calle.

En annan förklaring till svordomarna på finska och engelska ger Kotsinas (2003: 149f) som menar att man tvärtom ofta väljer att svära på andra språk än sitt modersmål. Speciellt för ungdomsspråket är det vanligt att just svordomar lånas in från andra språk, vilket enligt Kotsinas kan bero på att de äldre svordomarna i det egna språket inte längre fungerar så uppseendeväckande och chockerande, eller att man vill distansera sig från

det man säger. Svordomarna kan ha både en inkluderande och exkluderande effekt: man signalerar en gemenskap med ungdomar genom att använda typiska ungdomsspråkliga markörer, men markerar samtidigt avstånd till vuxna (Tidigs 2014: 99). Deras narrativa funktion är här alltså också att signalera tillhörighet till ungdomskultur.

Som Korkea-aho (2018) också själv konstaterar bidrar svordomarna samtidigt till karaktärgestaltningen, en annan viktig stilistisk funktion. En betydande andel av kraftuttrycken tillskrivs karaktären Pasi, bland annat exempel 34, 35 och 36 nedan.

(34) ”Vittus idiot” (Korkea-aho 2015: 101)

(35) ”Han spottade mot mig, såg du? Fast jag gav honom vittu min cigarett...” (Korkea-aho 2015: 101)

(36) ”Nå satans vittu satan!” (Korkea-aho 2015: 120)

I synnerhet är den finska svordomen *vittu* ofta återkommande, som exemplen också visar. I exempel 34 används ordet för att förstärka efterleden idiot. I exempel 35 används svordomen snarast som ett utfyllnadsord, och antyder att Pasi är arg och uppretad. I exempel 36 uttrycker han sin ilska över att blivit avstängd från en kurs genom att använda inte mindre än tre svordomar efter varandra, samma svordom på svenska två gånger med det finska *vittu* i mitten. Pasis språk bidrar till att måla upp bilden av honom som en betydligt mer argsint, ungdomlig och vågad karaktär jämförelsevis med till exempel Mickel, universitetslektorn som för sig med ett helt annorlunda språk fritt från svordomar.

Svordomarna i *Onda boken* kan också anses bidra med humor, vilket är ytterligare en stilistisk effekt. Humor i språkväxlingarna förekommer också i andra situationer när karaktärerna försöker vara roliga eller driver med någon och något. Protagonisten Calle minns i exempel 37 en ståupprutin där han själv använder den här tekniken.

(37) Nuförtiden krävs det att Iltalehti har NASA LÖYSI PLANEETAN KOKOISET TISSIT, KATSO KUVAT! för att jag ens ska orka klicka mer. (Korkea-aho 2015: 102)

I exemplet driver Calle med sin egen generella likgiltighet och gör en parodi på språket i kvällstidningarnas skandalrubriker. För den läsare som inte behärskar finska kan poängen i skämtet gå hen förbi. Kraftuttrycken och svordomarna fungerar ofta också som talspråksmarkörer, som i exempel 38.

(38) ”Vittu, Riku, e du dum i huvu, va satan...!” (Korkea-aho 2015: 126)

I exemplet använder sig Pasi inte bara av svordomar, utan hans replik är också uttalsnära skriven med *e* i stället för *är* och *huvu* som kortform till *huvud*. Muntligheten i dylika sekvenser som exemplet ovan hänger också samtidigt samman med språkväxlingens narrativa funktioner. Alla språkväxlingssekvenser markerar inte en växling mellan dialog och berättande, inte heller är all dialog skriven på andra språk än resten av texten. Däremot förekommer en stor del av språkväxlingen i *Onda boken* i just dialoger, eller som återgivning av något någon sagt tidigare. Korkea-aho (2018) själv säger att det är ett försök till att återge en språkligt autentisk verklighet:

Att rakt av skriva ut blandningen av dialekter, finlandssvenska, finska, engelska och slang på ett autentiskt sätt, likt pratet man kan höra i korridorerna vid Åbo Akademi, skulle alienera största delen av alla läsare, men jag brukar lägga in inslag av andra språk för att påminna läsaren att de finns där fast de inte är utskrivna och att de läser en redigerad och förenklad version av språklig brokighet. (Korkea-aho 2018)

Korkea-ahos svar antyder alltså att andra språk egentligen talas i större utsträckning i hans romanmiljöer, som i Åbo Akademi där stora delar av *Onda boken* utspelar sig. Inslagen av språkväxling fungerar alltså som markör för en mer fullkomligt flerspråkig miljö. Det är på så sätt fråga om en form av latent språkväxling, och målar snarare upp en realistisk än autentisk språkbild. (Tidigs 2014: 84f)

Tidigs (2014: 78) menar att inskott av några ord på ett annat språk kan fungera som markering för vilket språk en karaktär talar eller på vilket språk en dialog försiggår, även om inslagen inte alltid betyder att karaktärerna språkväxlar. Tidigs menar att den här typen av ledtrådar om att det egentligen talas ett annat språk är mindre märkbara,

men därmed också mer tolkningsbara än till exempel metaspråkliga kommentarer som klart och tydligt anger vilket språk dialogen förs på.

De kontextuella funktionerna blir tydliga främst genom den latenta språkväxlingen. En funktion språkväxlingen i *Onda boken* har är att den illustrerar vad det innebär att tillhöra en språklig minoritet. I exempel 39 nedan befinner sig Calle på ett tåg som har stannat, och information ges bara på finska.

- (39) Calle hade ingen aning om vad det betydde men tänkte inte fråga. Nyfikenhetens tryck hade än så länge ingen chans mot hans tättslutande ovilja att visa sin dåliga finska. (Korkea-aho 2015: 27)

Exemplet illustrerar hur verkligheten kan se ut i ett flerspråkigt samhälle: även om svenskan i Finland i teorin har samma rättigheter som finskan, är det ändå finskan som är det dominerande språket. Att inte behärska det dominerande språket förknippas också med skamkänslor, vilket visas av att Calle hellre förblir ovetande än att ställa en fråga och därmed avslöja att han är svenskspråkig.

I exempel 40 håller Pasi och Calle en diskussion på svenska, och en åhörare som råkar sitta bredvid hör dem och ryggar till.

- (40) Det var lätt att glömma att det ändå fanns folk som kunde svenska i Åbo. (Korkea-aho 2015: 105)

Trots att Pasi och Calle i hög grad kan förmodas röra sig i svenskspråkiga kretsar och i ett svenskspråkigt studieliv, eftersom de studerar vid ett svenskspråkigt universitet, påminner den här kontextuella ledtråden om att de lever i en finlandssvensk miljö där det finska språket fortfarande alltid är det som hörs och syns mest. Så vana är de att röra sig i en finskspråkig miljö, att de reagerar med förvåning när någon förstår det de säger på svenska.

Inte heller tjänster som är lagstadgade på svenska fungerar alltid i Finland, vilket Mickel får erfara när han ringer nödcentralen i exempel 41.

- (41) En mansröst svarade och Mickel presenterade sig på svenska. Han blev frustrerande nog vidarekopplad till en svensktalande tjänsteman och medan han väntade betraktade han Pasi, som tummade vant på sin egen telefon. (Korkea-aho 2015: 276)

Mickel är tvungen att vänta på svenskspråkig service till och med i en hotande situation. Som exempel 33 visade talade också polisen finska med Pasi, trots att han uppenbarligen inte förstått vad de sagt. De här exemplen illustrerar inte bara individernas (frånvaro av) flerspråkighet, utan främst den asymmetriska flerspråkigheten i samhället. Enigt Tidigs (2014: 69–70) är språkväxling en markör för maktrelationer i samhället. Därmed är skönlitteraturens funktion också att vara en del av den språkpolitiska debatten i samhället, även om Tidigs (2014: 70) menar att det inte behöver handla om ett medvetet ställningstagande från författarens sida.

Att lära sig finska jämför Calle med att byta studieinriktning eller att ta upp nya fritidssysselsättningar i exempel 42.

- (42) [M]en det var som med joggandet och romanskrivandet och att lära sig finska och så mycket annat: han kunde känna både intresse och stunder av klarsynt målinriktning, gå alldeles upp i varv – det här var just det han ville göra, *det här var grejen!* – men stunderna var just stunder [...]. (Korkea-aho 2012: 74)

Exemplet illustrerar att det inte är någon självklarhet att kunna eller att lära sig finska, utan en process som kräver tid och engagemang och sker något ovilligt. Calle vill uppenbarligen lära sig finska, men ivern slocknar när han upptäcker att det är mödosamt.

I *Onda boken* förekommer inte mer än fyra inslag på österbottnisk dialekt, men de fyller en viktig avsedd funktion från författarens håll. Alla förekommer i samma scen där Calle möter ett andra studerande som försöker få med honom på en motionskampanj. Se exempel 43 för en av sekvenserna.

- (43) ”Men visst du att he ordnas måndagspromenader å?” (Korkea-aho 2015: 70)

Om den dialogen och dialektinslagens funktion säger Korkea-aho (2018) så här:

När jag skrev dialogen lät jag de religiösa slarva och använda den österbottniska motsvarigheten till pronomenet ”det” – ”he” – som ett sätt att visa att de är från Österbotten, och för att detta är ett så vanligt ”fel” många österbottningar gör att jag tror det kan väcka igenkänning och känslan av trovärdighet hos läsaren. Känner man inte till österbottniska pronomen spelar det inte så stor roll, eftersom just den dialogen inte är viktig för förståelse av intrigen.

Enligt Korkea-aho själv är dialektens funktion alltså att väcka igenkänning, men också en känsla av trovärdighet. Den avsedda funktionen är alltså åtminstone kontextuell – författaren avser att skapa ”äkthet”. Också författaren Lars Sund (2016: 183) uppger att han byter ut sina ”det” till ”he”, och menar att det är ett sätt att ”låtsas” återge en replik på dialekt utan att behöva skriva hela repliken på dialekt. Språkväxlingen ska alltså skapa en illusion av verkligheten.

I materialet förekommer också några språkväxlingssekvenser som innehåller finlandssvensk slang och finlandismer. Se exempel 44.

(44) ”Ska du ta ut roskisen nu?” sa han och svajade [...]. (Korkea-aho 2015: 283)

Korkea-aho (2018) anger i intervjun att finlandismer brukar strykas i språkgranskningen vid hans förlag. Att finlandismer som *roskis* fått stå kvar antyder att det är fråga om ett medvetet stilistiskt drag från författarens sida, och inte ”misstag” som missats i språkgranskningen. Dessa stilistiska drag fyller en funktion bland annat genom att markera muntlighet. I exempel 45 kan det inte vara fråga om något annat än ett medvetet val att använda finlandismer.

(45) ”Tottig och köckig. Helt böbig.” (Korkea-aho 2012: 203)

Repliken innehåller inte mindre än tre slangord eller finlandismer, vilket helt klart är ett retoriskt grepp. Förlaget tycks trots allt ändå ha ett visst överseende också med

särpräglat finlandssvenska drag och är alltså inte alltid konsekventa i sitt strykande av finlandismer (se också avsnitt 5.1.2).

6 SLUTDISKUSSION

I denna avhandling pro gradu har jag analyserat språkväxlingen och dess litterära funktioner i två romaner skrivna av den finlandssvenska författaren Kaj Korkea-aho. Mitt syfte var att undersöka inslagen på andra språk och varieteter än standardsvenska, och deras form, kontextuella faktorer och funktion, med särskild betoning på funktionen.

Min undersökning hade till viss del kvantitativ utgångspunkt eftersom jag räknade de exciperade språkväxlingssekvenserna, men det huvudsakliga perspektivet var kvalitativt eftersom fokus ändå låg på en materialstyrd analys av helhet och exempel. Jag använde mig av Haapamäkis och Erikssons (2017) förslag till modell för analys av litterär flerspråkighet. Språkväxlingens litterära funktioner diskuterade jag utgående från Tidigs (2014) kategorisering av inomtextliga respektive kontextuella effekter.

För att avgöra vad som är andra språk och varieteter förlitade jag mig på min egen språkkänsla med SAOL (2015) som stöd. Man bör notera att språk är föränderliga och att vissa av de ord och uttryck som jag i den här undersökningen kategoriserar som språkväxling kan vara väletablerade i svenskan inom en relativt snar framtid. Den här undersökningen och böckerna den är baserad på representerar det språkliga läget som det såg ut kring 2017–2018 då materialet insamlades och analyserades.

De båda undersökta romanerna har åtminstone delvis samma genre och teman, och uppvisade inga dramatiska skillnader i förekomsten av språkväxling. *Onda boken* innehåller en större andel inslag på engelska och finska, medan *Gräset är mörkare på andra sidan* innehåller fler inslag på österbottnisk dialekt, vilket kan förklaras av att romanmiljöerna är belagda på olika ställen och överensstämmer med min arbetshypotes. I *Gräset är mörkare på andra sidan* är språkväxlingen ofta markerad och översatt, vilket den sällan är i *Onda boken*. Min undersökning visade också att Korkea-aho är en språkligt medveten författare, som medvetet använder sig av språkväxlingsstrategier och strävar till att ta i beaktande huruvida han behöver översätta inslagen på andra språk och

varieteter. Däremot är han inte konsekvent i sina strategier, utan översätter eller markerar språkväxlingen bara ibland.

Min arbetshypotes var att språkväxlingen kan fylla ett flertal olika funktioner, ofta förbisedda sådana, och min undersökning visade att språkväxlingen i Korkea-ahos romaner har många viktiga funktioner, bland annat som gruppmarkör. I *Onda boken* slänger sig gärna karaktärerna med ungdomsspråk rikt på svordomar på finska. Också *Gräset är mörkare på andra sidan* innehåller ungdomsspråkliga drag, men visar också att språkväxlingen markerar social eller socioekonomisk status och grupptillhörighet. Dessutom uttrycker språkväxlingen i romanerna en finlandssvensk minoritetsidentitet och beskriver den kluvna inställningen till språk, dialekt och identitet som i synnerhet förknippas med minoritetsspråkstalare. Flerspråkigheten illustrerar en realistisk snarare än autentisk bild av ett flerspråkigt samhälle, och gör också språkpolitiska ställningstaganden och kommenterar maktförhållande mellan minoritets- respektive majoritetsspråk, liksom mellan lågstatusvarieteter respektive högstatusvarieteter.

Undersökningens resultat kan inte direkt generaliseras eftersom resultaten inte kan sägas representera en viss genre eller ett visst tema på grund av dess omfattning. Däremot kan resultatet ge en fingervisning om hur det litterära finlandssvenska språket i dag ser ut, för medan språket i sig är föränderligt är språket i en roman inte det. Det speglar samtiden så som den ser ut vid tidpunkten den skrivs. För att kunna analysera en författares utveckling över tid och få ett större jämförbart material kunde man analysera ett helt författarskap i likhet med Haapamäki och Eriksson (2017), till skillnad från ett enskilt eller några få litterära verk.

Undersökningen ger också en inblick i vilka olika funktioner flerspråkighet som litterär resurs kan fylla. Resultatet visar att språkväxlingen bidrar med långt mer än bara ”autenticitet”, som ofta har setts som den primära funktionen för litterära flerspråkighetsstrategier. Språkväxlingen i Korkea-ahos romaner fyller alla de litterära funktioner Tidigs (2014) menar att den kan ha: narrativa, stilistiska, tematiska och kontextuella. Otvivelaktigt skrapar man i en begränsad undersökning bara på ytan i den mängd olika funktioner inom dessa kategorier språkväxling kan ha. De mest

framträdande funktionerna i Korkea-ahos romaner är enligt min mening ändå språkväxlingens förmåga att betona maktrelationer och minoritetsidentitet samt fungera som gruppmarkör – funktioner som dels är kontextuella och politiska men också inomtextliga.

Intressant var också att upptäcka hur lite, eller snarare ingen, uppmärksamhet mottagarna och recensenterna lagt vid inslagen på andra språk och varieteter. Förvisso kan det bero på den relativt ringa omfattningen av språkväxling, men samtidigt brukar i synnerhet finska inslag i finlandssvensk litteratur väcka debatter så man kunde förvänta sig åtminstone någon uppmärksamhet. Kanske mottagarna har blivit mer accepterande av det faktum att språket, också det litterära, är föränderligt, och attityderna till flerspråkighet och språkväxling är inte längre lika kritiska som på till exempel 1990-talet när Kjell Westös språkväxling ledde till debatter. Kanske andra författare har banat väg för en ny generation flerspråkiga författare, som varken talar eller skriver likadant som äldre generationer, en ny generation mer accepterande läsare och en modern finlandssvensk litteratur rik på inslag av andra språk och dialekter.

Också förlaget i fråga har förhållit sig tolerant till den litterära språkväxlingen i Korkea-ahos verk. I framtida undersökningar kunde det vara givande att fokusera på någon av de kontextuella komponenterna i anknytning till ett litterärt verk och ta reda på till exempel förlagens inställning till författarens flerspråkiga strategier, eller undersöka mottagarnas reaktioner och bearbetning. Vilken roll spelar till exempel översättare för komponenten bearbetning och hur påverkar översättning av ett litterärt verk dess kontext och språkväxlingens funktion?

I en framtida undersökning skulle det också vara intressant att än mer utveckla det tvärvetenskapliga perspektivet på språkväxling. Ibland är det kanske inte möjligt eller ens motiverat att göra en linjedragning mellan litteraturvetenskap och språkvetenskap, och språket är i allra högsta grad närvarande i litteraturen. Möjligheterna att undersöka litterär flerspråkighet och språkväxling ter sig i det närmaste oändliga, och förhoppningsvis får de senaste årens forskningsivert på området en fortsättning och fler analysmodeller tas fram som kan ge olika perspektiv på fenomenet.

LITTERATUR

Källor:

Korkea-aho, Kaj (2012). *Gräset är mörkare på andra sidan*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.

Korkea-aho, Kaj (2015). *Onda boken*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.

Korkea-aho, Kaj (2018), författare. Helsingfors. Intervju per e-post 8.4.2018.

Litteratur:

Björklund, Siv (2016). Kodväxling i tal och text och dess lämplighet för analys av litterär flerspråkighet. I: Siv Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 13–32.

Björklund, Siv & Harry Lönnroth (red.) (2016). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6.

Dahlbäck, Nina (2015). Dramatik på höga varv. *Vasabladet* 13.8.2015 [online]. [citerat 28.4.2018] Tillgänglig: <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/72584>

Dönsberg, Anna. Ond bråd död på vers. *YLE* 13.8.2015 [online]. [citerat 20.5.2018] Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/08/13/ond-brad-dod-pa-vers>

Edlund, Lars-Erik & Daniel Andersson (2012). Gränser – språkliga och andra. Några introducerande perspektiv. I: *Språkets gränser - och verklighetens. Perspektiv på begreppet gräns*. Daniel Andersson och Lars-Erik Edlund (red.). Umeå: Umeå universitet. 7–16.

Edlund, Lars-Erik & Birgitta Hene (2007). *Lånord i svenskan. Om språkförändringar i rid och rum*. Stockholm: Norstedts.

Edwards, John (2002). *Multilingualism*. London: Routledge.

Edwards, John (2010). *Minority Languages and Group Identity. Cases and Categories*. Vol 27. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Ekman, Otto (2012). Kaj Korkea-ahos mörkare sida. *Ny Tid* 5.11.2012 [online]. [citerat 20.8.2018] Tillgänglig: <http://www.nytid.fi/2012/11/kaj-korkea-ahos-morkare-sida/>

- Enell-Nilsson Mona & Minna Hjort (2016). Om översättning av svordomar och skällsord med språkväxling i Jens Lapidus romaner *Snabba cash* och *Aldrig fucka upp*. I: Siv Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 129–148.
- Eriksson, Harriet & Saara Haapamäki (2011). Att analysera litterär flerspråkighet. I: Sinikka Niemi & Pirjo Söderholm (red.). *Svenskan i Finland 12*. Joensuu: University of Eastern Finland. 43–52.
- Einarsson, Jan (2004). *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Forth, Jonas (2017). Finlandssvensk litteratur klättrar på topplistorna. *Förlaget* 19.10.2017 [online]. [citerat 18.8.2018] Tillgänglig: <https://www.forlaget.com/finlandssvensk-litteratur-klattrar-pa-topplistorna/>
- Förlaget (2018). Författarpresentation [online]. [citerat 13.5.2018] Tillgänglig: <https://www.forlaget.com/author/kaj-korkea-aho/>
- Gardner-Chloros, Penelope (2009). *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gardner-Chloros, Penelope & Daniel Weston (2015). Code-Switching and multilingualism in literature. *Language and Literature* Vol 24(3). 182–193.
- Grönstrand, Heidi & Kristina Malmio (red.) (2011). *Både och, sekä että. Om flerspråkighet. Monikielisyydestä*. Helsingfors: Schildts.
- Haagensen, Bodil (2016). Två tider – två miljöer – två romaner. Språkväxling i Kjell Westös Helsingforsskildringar. I: Siv Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 75–90.
- Haapamäki, Saara & Eriksson Harriet (2017). Flerspråkighet i Kjell Westös romaner. Om en analysmodell och dess tillämpning. *Språk och stil* NF 27, 159–188.
- Herberts, Kjell (1991). Finlands svenskar – missförstådd minoritet? I: Anders Linde-Laursen & Jan Olof Nilsson (red.). *Nationella identiteter i Norden - ett fullbordat projekt? Sjutton nordiska undersökningar*. Stockholm: Nordiska rådet. 239–256.
- Hällström-Reijonen, Charlotta af (2012). *Finlandismer och språkvård från 1800-talet till i dag*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Hällström-Reijonen, Charlotta af & Mikael Reuter (2008). *Finlandssvensk ordbok*. Helsingfors: Schildts.

- Ingström, Pia (2012). Fyllig skräckfantasi. *Hufvudstadsbladet* 9.10.2012, 18.
- Ingström, Pia (2015). Hellre vansinne än ingenting. *Västra Nyland* 13.8.2015, 21.
- Institutet för de inhemska språken (2016). *Språk i Finland* [online] [Citerat 16.1.2016]
Tillgänglig: https://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprak_i_finland
- Jonsson, Carla (2008). Språk och identitet i litteratur och teater. *Alba.nu* [online].
[Citerat 16.5.2018]. Tillgänglig: <http://www.alba.nu/sidor/19262>
- Kajanus, Jenny (2012). Det som inte kan uttalas. *Lysmasken* 21.12.2012 [online].
[Citerat 16.5.2018]. Tillgänglig: <http://www.kiiltomato.net/kaj-korkea-ahogras-et-ar-morkare-pa-andra-sidan/>
- Kotsinas, Ulla-Britt (1994). Snobbar och pyjamastyper – Ungdomskultur, ungdomsspråk och gruppidentiteter i Stockholm. I: J. Forsnäs, U. Boëthius, M. Forsman & H. Ganetz (red.). *Ungdomskultur i Sverige*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion. 311–336.
- Kotsinas, Ulla-Britt (2003). *En bok om slang, typ*. Stockholm: Norstedts.
- Korka-aho (2012b) Plötsligt normal. *Hufvudstadsbladet* 20.9.2012 [online]. [citerat 28.7.2017] Tillgänglig: <http://gamla.hbl.fi/impuls/2012-09-20/kaj-korkea-ahoplotsligt-normal>
- Korkea-aho (2013). Oron. *Hufvudstadsbladet* 13.8.2013, 16.
- Korkea-aho (2017) Kaj-platsen: Tillbaka till garderoben, *Löntagaren* 12.4.2017. [online]. [citerat 28.7.2018] Tillgänglig: <https://www.sak.fi/sv/aktuellt/nyheter/kajplatsen-tillbaka-till-garderoben>
- Kovero, Camilla (2012). *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten*. Magma-studie 3/2012. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Landqvist, Hans 2012. ”-Kuka...puhhuu...? Stönade Esaias. Vem pratar?” *Litterär flerspråkighet i Mikael Niemis roman Mannen som dog som en lax*. Göteborg: Göteborgs universitet [online]. [Citerat 1.8.2018] Tillgänglig: <http://gup.ub.gu.se/publication/161016/>
- Landqvist, Hans & Siv Björklund (2014). Att analysera flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska: förslag till analys av kontextuella komponenter. I: Siru Lamminpää & Christian Rink (red.). *Demokratia – Demokrati – Democracy – Demokratie. VAKKI-symposium XXXIV 13.–14.2.2014*. (VAKKI Publications 3.) Vasa: Vasa universitet. 122–133.
- Landqvist, Hans & Sofia Tingsell (2016). Flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska: att analysera kontexten för litterära verk. I: I: Siv

- Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 33–54.
- Lilius, Pirkko (1989). Om språkval i den finlandssvenska litteraturen. I: *Folkmålsstudier* 32. 111–128.
- Lindén, Jean (2015). Kaj Korkea-aho: Radio Extrem var väldigt viktig för mig. *Åbo underrättelser* 11.11.2015 [online]. [citerat 28.7.2018] Tillgänglig: <http://gama.abounderrattelser.fi/news/2015/11/kaj-korkea-aho-radio-extrem-var-valdigt-t-viktig-for-mig.html>
- Linde-Laursen, Anders (1991). "...derfra min verden går" - om national identitet. I: *Nationella identiteter i Norden - ett fullbordat projekt? Sjutton nordiska undersökningar*. Stockholm: Nordiska rådet. 11–18.
- Lindfors, Bodil (2016). Livslögner, underlåtenhetssynder och grym litteratur. *Lysmasken* 4.3.2016 [online]. [citerat 1.8.2018] Tillgänglig: <http://www.lysmasken.net/kaj-korkea-aho-onda-boken/>
- Lindqvist, Marit (2012). Kaj Korkea-aho: Gräset är mörkare på andra sidan. *YLE* 9.10.2012 [online]. [citerat 5.5.2018] Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2012/10/09/kaj-korkea-aho-graset-ar-morkare-pa-andra-sidan>
- Litteraturens flerspråkighet i dagens Finland (2018). [online]. [citerat 23.5.2018] Tillgänglig: <http://monikielisyyys.fi/se/>
- Lönnroth, Harry (2009). *Svenskt i Tammerfors. Tre undersökningar om språk och samhälle i det inre av Finland*. Tammerfors: Tampere university press.
- Malmio, Kristina (2011). Ut i vida världen. Flerspråkighet i några finlandssvenska romaner på 1990- och 2000-talen. I: Heidi Grönstrand & Kristina Malmio (red.). *Både och, sekä että. Om flerspråkighet. Monikielisyydestä*. Helsingfors: Schildts. 293–317.
- Majander, Antti (2015). Runojen lukeminen suistaa helvettiin Kaj Korkea-ahon romaanissa. *Helsingin Sanomat* 13.8.2015 [online]. [citerat 8.5.2018] Tillgänglig: <https://www.hs.fi/kulttuuri/kirja-arvostelu/art-2000002844605.html>
- Mazzarella, Merete (2002). Vad är finlandssvensk litteratur? I: *Litteraturens gränsländ. Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Satu Gröndahl (red.). Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala universitet.
- Myers-Scotton, Carol (1993). *Duelling Languages: Grammatical Structure in Codeswitching*. Oxford: Clarendon Press.

- Norrena, Hannah (2015). Kaj Korkea-aho slår igenom internationellt. *YLE* [online]. [citerat 8.5.2018] Tillgänglig: <https://svenska.yle.fi/artikel/2015/09/12/kaj-korkea-aho-slar-igenom-internationellt>
- Rantala, Maud (2016). Flerspråkighet i finlandssvenska ungdomsromaner – vad anser läsarna? I: Siv Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 111–125.
- Ratislovová, Kateřina & Jakub Ratislav (2014). Asynchronous email interview as a qualitative research method in the humanities. *Human Affairs* 24, 452–460.
- Sebba, Mark (2012). Researching and Theorising Multilingual Texts. I: Mark Sebba, Shahrzad Mahootian & Carla Jonsson (red.). *Language Mixing and Code-Switching in Writing: Approaches to Mixed-Language Written Discourse*. New York: Routledge. 1–26.
- Schildts & Söderströms (2017). Författarpresentation [online]. [Citerat 17.7.2017] Tillgänglig: <http://www.sets.fi/forfattare/kaj-korkea-aho/>
- Sund, Lars (2016) Efterord. I: Siv Björklund & Harry Lönnroth (red.). *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 181–185.
- Svenska Akademiens ordlista (2015). Fjortonde upplagan. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Tidigs, Julia (2014). *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Tidigs, Julia (2016). Litteraturens språkvariation, kritiken och det finlandssvenska rummets gränser. Kim Weckströms Sista sommaren, Kjell Westös Drakarna över Helsingfors och debatten om Finlandiapriset 1996. I: *Språkmöten i skönlitteratur. Perspektiv på litterär flerspråkighet*. Vasa: VAKKI Publications Nr. 6. 55–72.
- Vasa universitet (2018). Språkvariation i text (SVIT) [online]. [citerat 3.8.2018] Tillgänglig: https://www.univaasa.fi/fi/fields/languages_and_communication/groups/vgtts/svit/
- Wass, Janne (2015). Farlig litteratur. *Ny Tid* 13.11.2015 [online]. [citerat 3.8.2018] Tillgänglig: <http://www.nytid.fi/2015/11/farlig-litteratur/>
- YLE (2018). Ted & Kaj. Svenska Yle [podcast]. Tillgänglig: <https://arenan.yle.fi/1-3071751>
- Ylöstalo, Hanna (2015). En ond bok om ångest. *Västra Nyland* 9.9.2015, 23.

Östman, Jeanette (2016). Berättelsen om en osannolik vänskap. *Hufvudstadsbladet* [online]. [citerat 13.5.2018] Tillgänglig: <https://www.hbl.fi/artikel/friabefriadesjalar-berattelsen-om-en-osannolik-vanskap-2/>

BILAGA. Intervjufrågor till Kaj Korkea-aho

1. Hur skulle du själv beskriva dina egna språkkunskaper – vilka språk kan du och i vilken utsträckning?
2. Vilka kommentarer brukar du få för språket i dina romaner? Har läsare kommenterat inslagen på andra språk än svenska? Har läsare i Sverige kommenterat t.ex. inslagen på finska?
3. Av vilken orsak använder du ord, meningar och uttryck på andra språk än svenska i dina böcker? Är det ett medvetet val från din sida – i så fall, varför?
4. Av vilken orsak använder du ord, meningar och uttryck på dialekt i dina böcker? Är det ett medvetet val från din sida – i så fall, varför?
5. Har du funderat på om du behöver översätta eller förklara inslagen på andra språk eller dialekter för att inte exkludera läsare?
6. Hur har ditt/dina förlag förhållit sig till inslagen på andra språk än svenska i dina romaner? Har din förlagsredaktör haft synpunkter på de främmande inslagen?